

**Lokale
Democratie**

Inspiratiegids Burgerberaden

Datum: september 2026

EMMA

BUREAU
BURGER
BERAAD

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 : Overzicht van burgerberaden	4
Hoofdstuk: De rode draden van burgerberaden in Nederland	8
Hoofdstuk 3: Klassiek burgerberaad Deventer	12
Deventer: klassiek burgerberaad als leerproces voor inwoners én gemeente	17
Drie lessen uit Deventer	17
Hoofdstuk 4: Waardegedreven burgerberaad Tilburg	18
Tilburg: hoe houd je een burgerberaad over waarden?	22
Vier lessen uit Tilburg	22
Hoofdstuk 5: Wijkberaad Vliedberg	23
Vliedberg: burgerberaad op wijkniveau	27
Vijf lessen uit Vliedberg	28
Hoofdstuk 6: Zelfgeorganiseerd burgerberaad 's-Hertogenbosch	29
's-Hertogenbosch: als de gemeente het burgerberaad zelf organiseert	34
Vijf lessen uit 's-Hertogenbosch	35
Hoofdstuk 7: Permanente burgerraad Amersfoort	36
Amersfoort: experimenterend onderweg naar een permanente burgerraad	41
Vijf lessen uit Amersfoort	41
Colofon	42

Inleiding

De afgelopen bestuursperiode is in Nederland veel ervaring opgedaan met burgerberaden. Op verschillende plekken hebben inwoners meegedacht over maatschappelijke vraagstukken die raken aan hun leefomgeving, gemeente, provincie of regio. Daarmee is het burgerberaad steeds zichtbaarder geworden als instrument binnen de Nederlandse democratische praktijk.

We hebben deze inspiratiegids samengesteld om terug te kijken op de periode maart 2022–2026 én om vooruit te kijken. We willen laten zien wat er in de praktijk is gebeurd: welke burgerberaden zijn georganiseerd, hoe zagen die trajecten eruit en welke keuzes zijn daarbij gemaakt? Deze gids gaat dus niet uit van een ideaalbeeld, maar van de praktijk zoals die zich de afgelopen vier jaar in Nederland heeft ontwikkeld.

We brengen die praktijk op twee manieren in beeld. Eerst geven we een kwantitatief overzicht van de burgerberaden die in deze periode zijn georganiseerd en afgerond. In een dashboard laten we met feiten, cijfers, grafieken en tabellen zien hoe de Nederlandse burgerberadenpraktijk eruitziet. Daarna duiden we deze gegevens: wat valt op, welke rode draad is zichtbaar en wat kunnen toekomstige initiatiefnemers daarvan leren?

Vervolgens laten we aan de hand van vijf praktijkvoorbeelden zien hoe verschillend burgerberaden vorm kunnen krijgen. Deze voorbeelden maken zichtbaar dat er niet één vaste aanpak bestaat. De waarde van deze gids ligt juist in de combinatie van overzicht, duiding en praktijkervaring. Zo biedt de gids inzicht, advies en houvast voor gemeenten, provincies en andere initiatiefnemers die een burgerberaad overwegen of voorbereiden - en inspiratie om daarbij bewuste keuzes te maken.

Veel leesplezier namens,

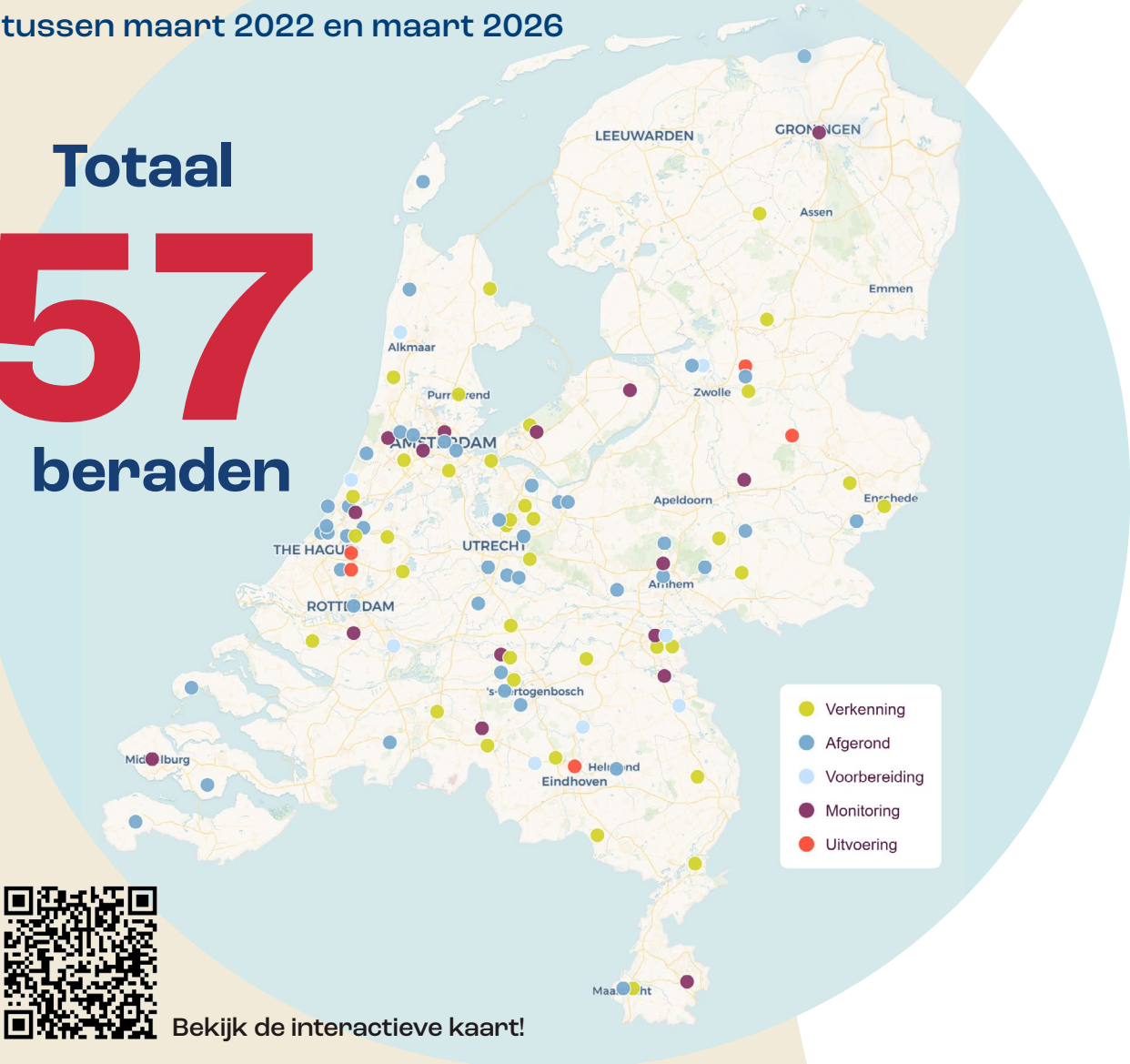

Hoofdstuk 1

Overzicht van burgerberaden

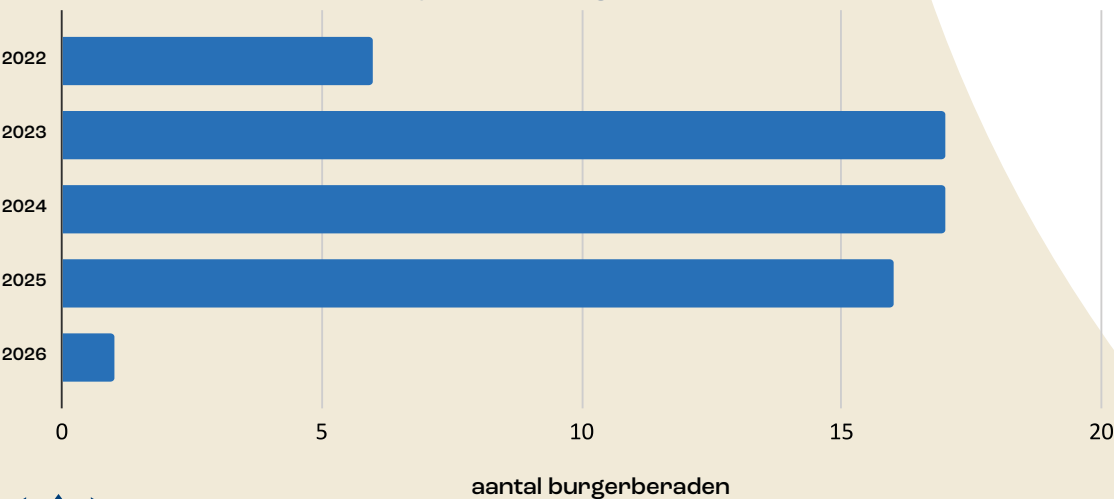
tussen maart 2022 en maart 2026

Totaal
57
beraden

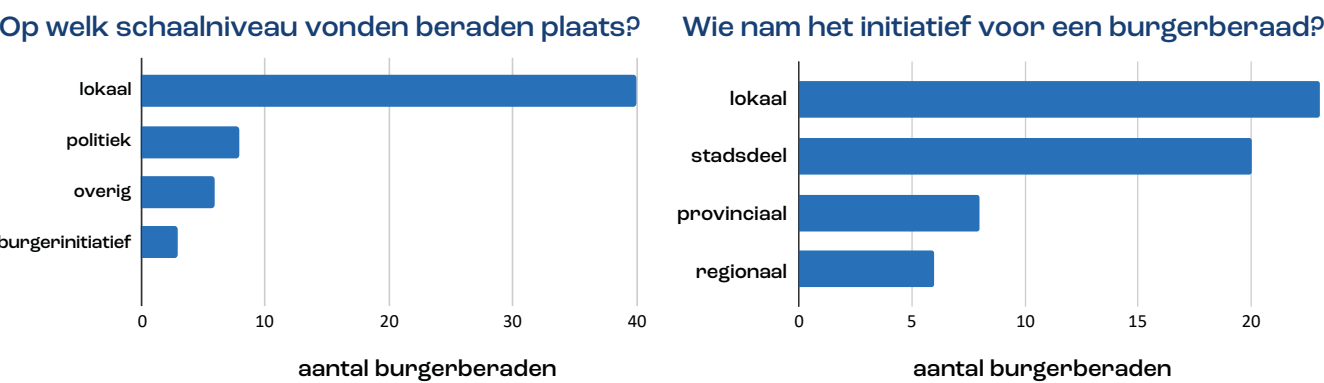
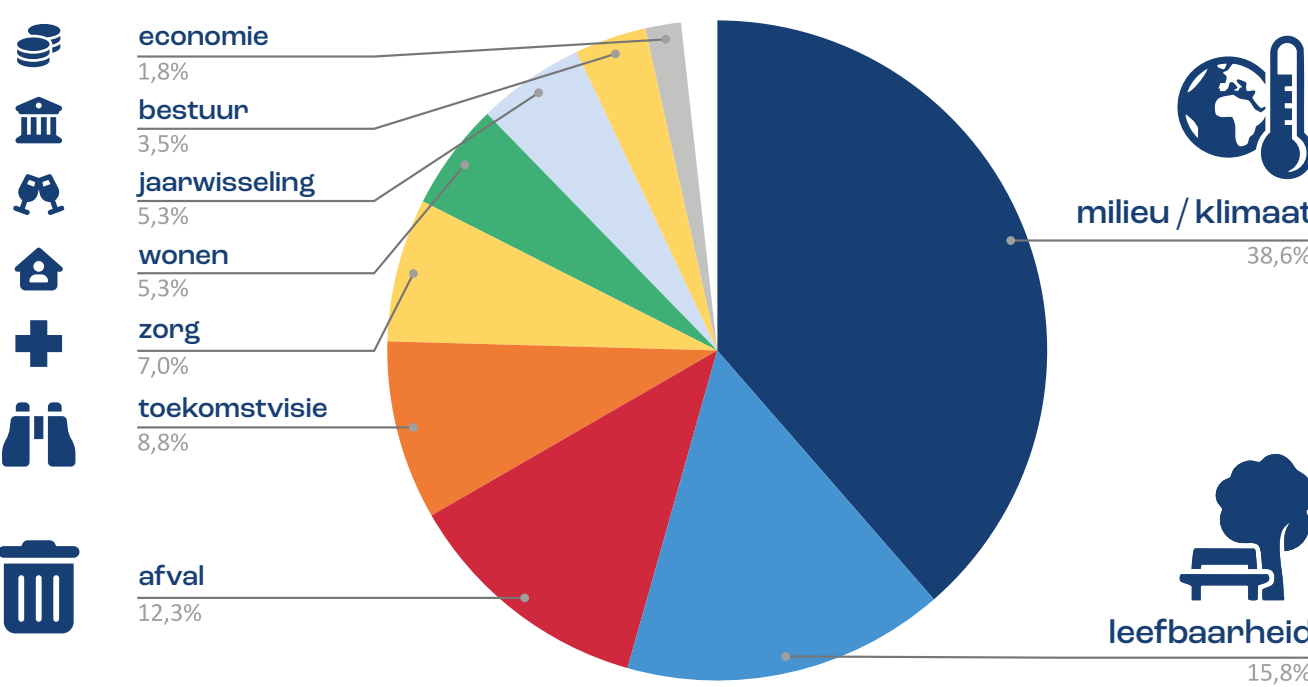
Hoeveelheid burgerberaden per jaar

De startdatum bepaalt in welk jaar een burgerberaad valt

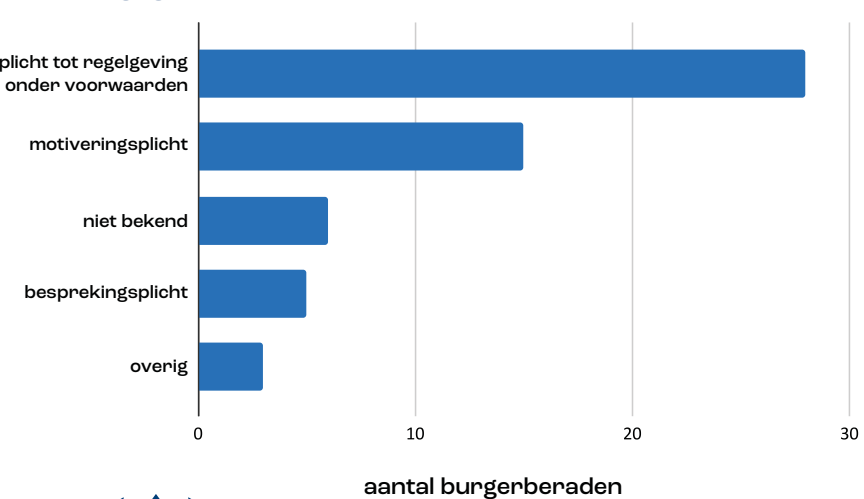
Waarover ging het?

Aandeel burgerberaden per thema

Wat gebeurde er met de uitkomsten?

Meest afgegeven mandaat

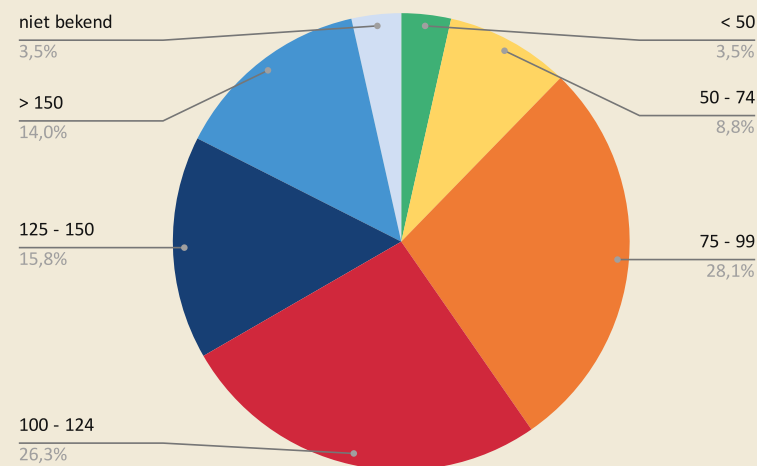
Wie dachten er mee?

Totaal aantal uitnodigingen verstuurd

 667.103

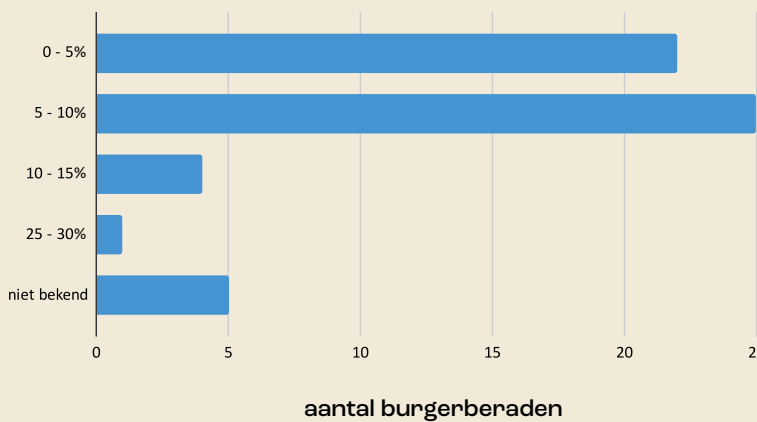
Aantal deelnemer van burgerberaden

Grijze percentage geeft aan welk deel van de beraden dit aantal deelnemers had

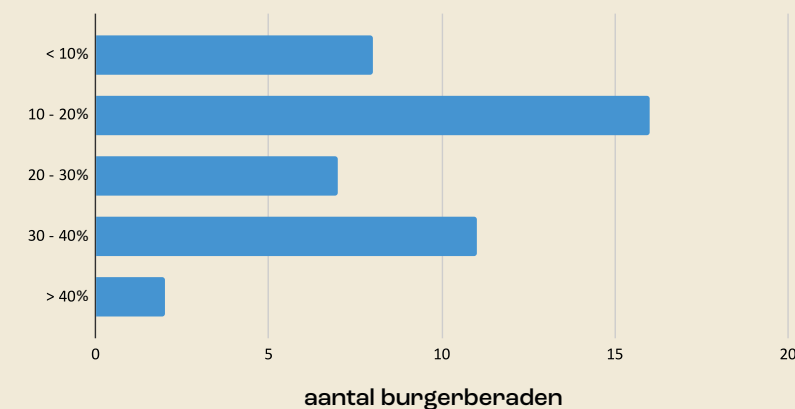
Percentage inwoners dat reageert op uitnodigingsbrief

Ten opzichte van totaal aantal verzonden uitnodigingsbrieven

Hoeveel mensen haakten tijdens het burgerberaad af?

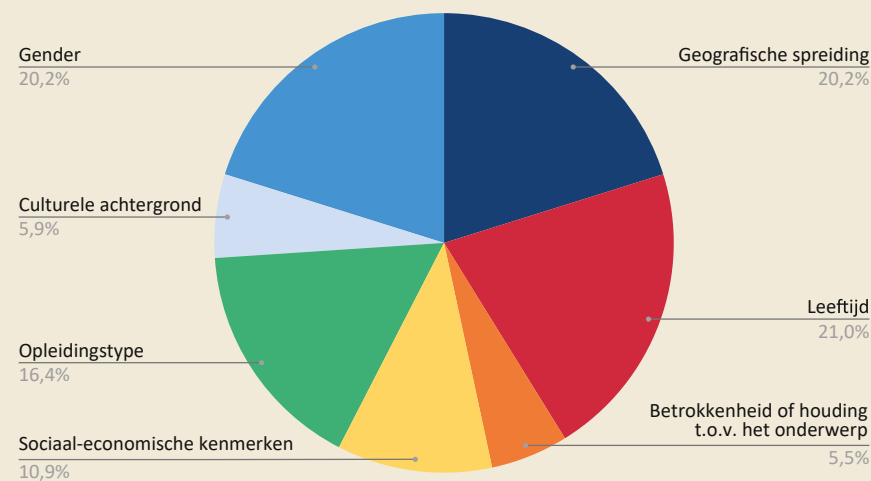
Een 'afvaller' is iemand die wél bij de eerste bijeenkomst was, maar niet bij de laatste

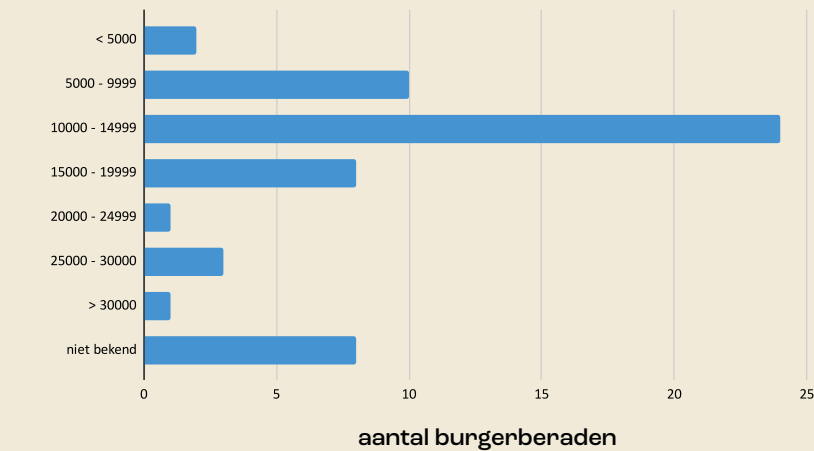
Totaal aantal deelnemers

 6.754

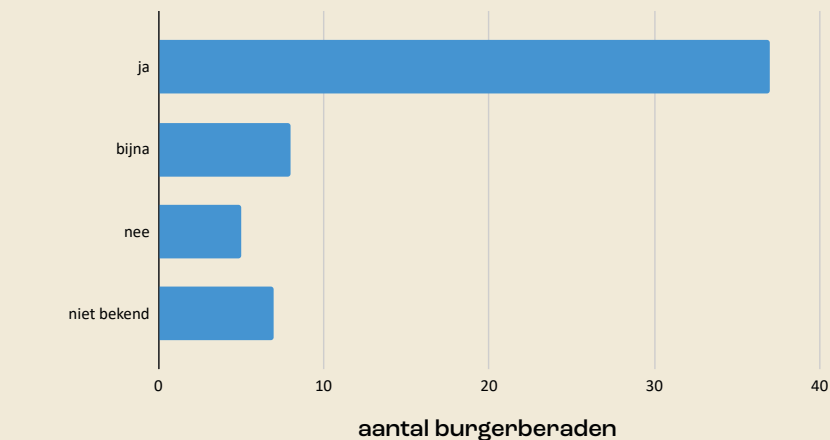
De meest gebruikte lotingscriteria

Aantal uitnodigingsbrieven verstuurd

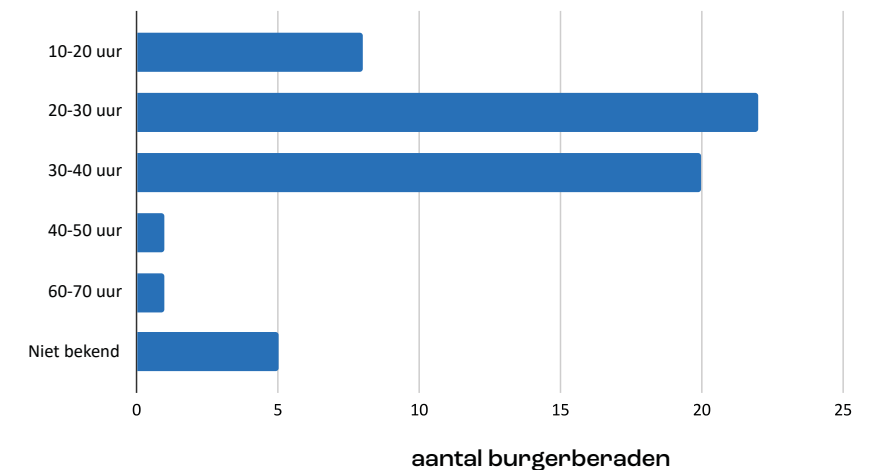

Waren de deelnemers een goede afspiegeling van de samenleving?

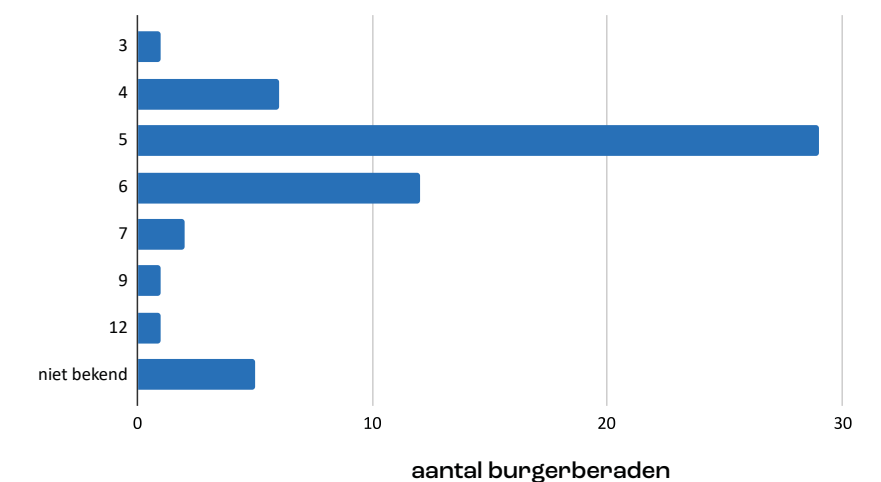

Hoeveel tijd kostte een burgerberaad?

Hoeveel tijd wordt er gevraagd van de deelnemers?

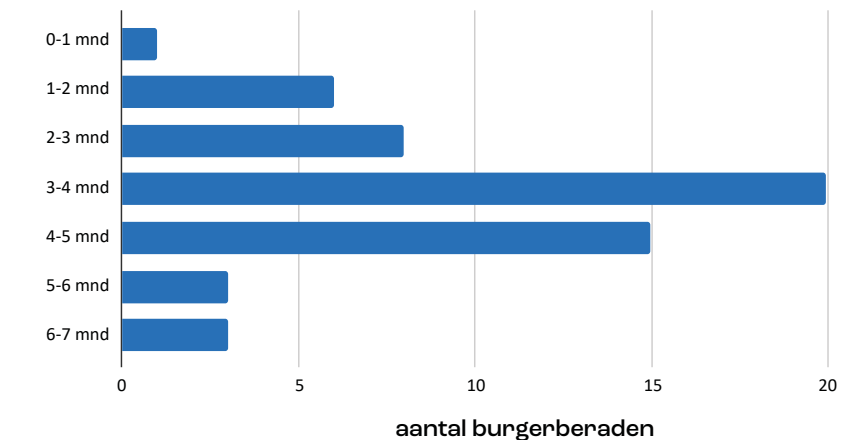

Uit hoeveel bijeenkomsten bestaan burgerberaden?

Doorlooptijd: Hoe lang duurden burgerberaden?

De tijd tussen de eerste en laatste bijeenkomst van het burgerberaad

Hoofdstuk 2

De rode draden van burgerberaden in Nederland

Wie kijkt naar de burgerberaden die de afgelopen jaren in Nederland zijn georganiseerd, ziet al snel een patroon. Elk beraad heeft zijn eigen context, deelnemers en politieke gevoeligheden, maar toch ontstaat er een herkenbare rode draad: keuzes en ontwerpprincipes die in de praktijk vaak terugkomen en de afgelopen jaren steeds verder zijn verfijnd.

Dit hoofdstuk bouwt voort op het overzicht uit hoofdstuk 1. Waar dat hoofdstuk de praktijk van burgerberaden van de afgelopen vier jaar in Nederland in kaart brengt, zoeken we hier naar de terugkerende patronen. Welke keuzes worden het vaakst gemaakt? Welke kenmerken keren steeds terug? En wat zegt dat over de ontwikkeling van burgerberaden in Nederland? Daarmee vormt dit hoofdstuk een referentiekader voor de praktijkvoorbeelden die volgen.

Belangrijk is daarbij dat deze rode draad geen ideaalmodel is. Het is geen blauwdruk en ook geen norm. Het laat vooral zien welke keuzes in de praktijk vaak worden gemaakt en maakt daarmee tegelijkertijd zichtbaar waar ruimte bestaat voor andere vormen, schaalgroottes en aanpakken.

Dicht bij huis, over grote vragen

Het meest voorkomende burgerberaad speelt zich af op gemeentelijk niveau: 70% van de burgerberaden van de afgelopen vier jaar werd op dat niveau georganiseerd. Dat is niet verrassend. Gemeenten staan dicht bij inwoners, werken aan concrete beleidsopgaven en kunnen de uitkomsten relatief direct verbinden aan lokale besluitvorming. Voor deelnemers gaat het bovendien over een herkenbare schaal: hun stad, dorp, wijk of leefomgeving.

Ook het onderwerp volgt een duidelijk patroon. Veel burgerberaden gaan over thema's als energie, klimaat en duurzaamheid. Juist daar komen grote maatschappelijke ambities samen met het dagelijks leven van inwoners. Waar komt ruimte voor duurzame opwek? Hoe verdelen we kosten en baten? Wat betekent verduurzaming voor woningen en wijken? En hoe zongen we dat maatregelen niet alleen technisch haalbaar zijn, maar ook als rechtvaardig worden ervaren?

Bij dit soort vraagstukken kan een burgerberaad van grote waarde zijn. Niet omdat het snelle antwoorden oplevert, maar omdat het ruimte biedt voor verdieping en dialoog. Deelnemers krijgen informatie, horen verschillende perspectieven, bespreken dilemma's en zoeken gezamenlijk naar aanbevelingen. Juist die combinatie van kennisopbouw, deliberatie en gezamenlijke afweging onderscheidt een burgerberaad van veel andere vormen van participatie.

Tegelijkertijd laat deze ontwikkeling ook een aandachtspunt zien. Wanneer burgerberaden vooral worden ingezet rond energie- en klimaatvraagstukken, kan het beeld ontstaan dat het instrument vooral daarvoor geschikt is. Terwijl de praktijk breder is. Ook vraagstukken rondom samenleven, afval, participatie, ruimtelijke ontwikkeling of de toekomst van een wijk kunnen zich goed lenen voor een burgerberaad - zeker wanneer er sprake is van maatschappelijke dilemma's, botsende waarden of ingewikkelde afwegingen.

Juist op dat punt valt nog winst te behalen. In de praktijk worden burgerberaden nog regelmatig georganiseerd rond brede of veilige vragen, terwijl de onderliggende dilemma's minder expliciet worden gemaakt. Daarmee ontstaat het risico dat het gesprek om de hete brij heen draait. Een burgerberaad is juist sterk wanneer deelnemers worden uitgenodigd om lastige keuzes onder ogen te zien: waar schuunt het, welke waarden botsen, wieervaart voor- en nadelen, en welke afwegingen zijn nodig? Door die dilemma's in de toekomst explicieter centraal te stellen, kan een burgerberaad helpen om gezamenlijk richting te geven aan ingewikkelde maatschappelijke keuzes.

De gemeente aan zet

Burgerberaden worden meestal georganiseerd op initiatief van de gemeente. De gemeente kiest het onderwerp, formuleert de opdracht, organiseert het proces of laat dat doen, en ontvangt uiteindelijk de aanbevelingen.

Die positie vraagt om zorgvuldigheid. De gemeente is opdrachtgever, maar moet tegelijk ruimte maken voor een proces waarin inwoners zelfstandig en onafhankelijk kunnen leren, afwegen en adviseren. Dat begint al vóór de eerste bijeenkomst. Is de vraag helder geformuleerd? Is duidelijk wat er met de uitkomsten gebeurt — ook voor de betrokken ambtenaren die de aanbevelingen later moeten vertalen naar beleid en uitvoering? Heeft de raad of het college zich vooraf verbonden aan een serieuze behandeling van de aanbevelingen? En welk mandaat krijgen deelnemers eigenlijk mee?

Een burgerberaad staat of valt met die bestuurlijke bedding. Zonder duidelijke opdracht, mandaat en serieuze opvolging wordt het al snel een losstaand participatiemoment. Met een stevige verbinding met besluitvorming kan een burgerberaad juist bijdragen aan beter beleid, beter geïnformeerde keuzes en meer vertrouwen in het democratisch proces.

De opvolging van aanbevelingen laat zien hoe belangrijk die verbinding met besluitvorming is. In 13 van de 57 burgerberaden zijn alle aanbevelingen overgenomen. In 27 burgerberaden is 75% of meer van de aanbevelingen overgenomen. Zulke cijfers zeggen niet alles over de kwaliteit van de opvolging, maar laten wel zien dat de belofte vooraf en de route naar besluitvorming ertoe doen.

Waar nog winst te behalen is, is niet alleen het formuleren van een belofte op papier, maar het organiseren van brede bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid vanaf het begin. Raad, college en ambtelijke organisatie moeten begrijpen wat het beraad vraagt, welke ruimte er is om aanbevelingen op te volgen en welke rol zij daarin zelf spelen. Juist die gezamenlijke betrokkenheid maakt de kans groter dat een burgerberaad niet naast, maar in verbinding met de besluitvorming komt te staan.

Honderd stoelen aan tafel

De deelnemersgroep van een burgerberaad bestaat meestal uit 75 tot 125 inwoners. Dat aantal lijkt in de praktijk een werkbaar midden. Groot genoeg om verschillende ervaringen, leeftijden, woonplekken en perspectieven bijeen te brengen. Klein genoeg om gesprek, verdieping en gezamenlijke aanbevelingen mogelijk te maken.

Om zo'n groep samen te stellen, worden veel meer mensen benaderd dan uiteindelijk deelnemen. Gemiddeld worden tussen de 7.500 en 10.000 uitnodigingsbrieven verstuurd. Toch reageert gemiddeld slechts ongeveer 6% van de aangeschreven inwoners. Dat laat zien dat deelname aan een burgerberaad niet vanzelfsprekend is. Niet iedereen voelt zich aangesproken door een brief van de gemeente. Niet iedereen heeft tijd, vertrouwen of praktische ruimte om mee te doen.

Juist daarom zijn de randvoorwaarden van groot belang. Heldere communicatie, toegankelijke locaties, een passende vergoeding, ondersteuning waar nodig en bijeenkomsten op haalbare momenten maken het verschil tussen kunnen en niet kunnen deelnemen. Een diverse deelnemersgroep ontstaat niet vanzelf. Die moet actief worden uitgenodigd, zorgvuldig worden samengesteld en gedurende het traject goed worden ondersteund.

Tegelijkertijd bestaat een burgerberaad nooit alleen uit de deelnemers aan tafel. Gemeenten maken verschillende keuzes in hoe zij de bredere samenleving bij het beraad betrekken. Dat lukt in de praktijk nog niet altijd voldoende. De aandacht gaat snel uit naar de deelnemersgroep zelf, terwijl inwoners buiten het beraad mede bepalen hoe zichtbaar, herkenbaar en legitiem het traject wordt.

Soms ligt de nadruk vooral op communicatie: een publiekscampagne vooraf, aandacht voor de mogelijkheid om zich aan te melden, of procesupdates tijdens de bijeenkomsten. In andere gevallen wordt de bredere samenleving ook inhoudelijk betrokken, bijvoorbeeld bij het

formuleren of afbakenen van de vraag, via straatgesprekken, of door inwoners suggesties te laten doen voor experts, excursies of aandachtspunten voor het beraad. Voor de toekomst blijft het belangrijk om daarin steeds een bewuste afweging te maken: hoe betrek je de bredere samenleving op een manier die bijdraagt aan de legitimiteit van het traject en de uitkomsten, terwijl het beraad zelf voldoende ruimte houdt om zelfstandig te leren, af te wegen en te adviseren?

Loting als democratisch ontwerpprincipe

Een herkenbaar onderdeel van veel burgerberaden is de loting. Vaak wordt geloot op kenmerken zoals leeftijd, gender, postcodegebied of geografische spreiding en opleidingstype. Daarmee proberen organisatoren te voorkomen dat vooral inwoners deelnemen die toch al vaak hun stem laten horen.

Loting is meer dan een praktische selectiemethode. Het is een democratisch ontwerpprincipe dat bepaalt welke perspectieven aan tafel zitten. Door gericht te loten ontstaat een deelnemersgroep die op belangrijke kenmerken lijkt op de bredere gemeenschap. In de praktijk blijkt dat in ruim 70% van de burgerberaden de gewenste afspiegeling wordt bereikt op de kenmerken waarop is geloot.

Loting kan ook helpen om nieuwe groepen inwoners te bereiken. Van de burgerberaden waarbij dit is bijgehouden - dat zijn er negen - weten we dat ongeveer 11% van de deelnemers 'nieuwe gezichten' waren: inwoners die niet eerder aan een participatietraject hadden meegedaan of gewoonlijk niet naar inwonersbijeenkomsten gaan. Dat laat zien dat loting kan bijdragen aan verbreding van participatie, juist voorbij de inwoners die al vaak betrokken zijn.

Tegelijkertijd laat dit ook zien dat die afspiegeling nooit vanzelfsprekend is. Sommige groepen reageren minder vaak op uitnodigingen of ervaren meer drempels om deel te nemen. Daardoor blijft het organiseren van een diverse deelnemersgroep een voortdurende zoektocht, waarbij aanvullende vormen van werving cruciaal zijn.

Een belangrijke les is dat de keuze voor lotingscriteria ertoe doet. Leeftijd, gender, geografie en opleidingstype zijn vaak logische uitgangspunten, maar niet altijd voldoende. Wat nog minder vaak gebeurt, is loten op houding ten opzichte van het onderwerp, terwijl dat juist bij gevoelige of polariserende vraagstukken een belangrijk criterium kan zijn. Soms ontbreekt daarvoor de data of is onvoldoende bekend hoe een onderwerp leeft in de samenleving. Ook criteria als inkomen, woonsituatie of vertrouwen in de overheid kunnen relevant zijn. De kernvraag blijft steeds dezelfde: welke stemmen moeten in dit beraad in elk geval gehoord worden?

Vijf bijeenkomsten om samen te leren en te wegen

Veel burgerberaden bestaan uit ongeveer vijf bijeenkomsten. Uit de praktijk blijkt dat dit meestal een werkbaar minimum aantal sessies is. Er is tijd nodig om kennis op te bouwen, perspectieven te horen, dilemma's te bespreken en gezamenlijk aanbevelingen uit te werken.

De kennisfase vormt daarbij een essentieel onderdeel van het proces. Deelnemers krijgen informatie van experts, gaan in gesprek met ervaringsdeskundigen en horen verschillende perspectieven op het vraagstuk. Juist doordat deelnemers tijd krijgen om zich in het onderwerp te verdiepen en met elkaar in gesprek te gaan, ontstaat ruimte voor nuance, gezamenlijke afwegingen en soms ook verandering van inzicht.

Gemiddeld genomen besteden deelnemers ongeveer 28 uur aan een burgerberaad. Dat laat zien dat een burgerberaad meer vraagt dan een serie korte avondbijeenkomsten. Voldoende tijd is een noodzakelijke voorwaarde om dilemma's zorgvuldig te bespreken en tot gedragen aanbevelingen te komen.

Tegelijkertijd laat de praktijk ook zien dat niet elk vraagstuk automatisch geschikt is voor een burgerberaad. Wanneer een vraag te klein, te beperkt of onvoldoende urgent is, past een omvangrijk deliberatief traject soms minder goed. Een burgerberaad vraagt immers een aanzienlijke investering van deelnemers, bestuurders en organisatie.

De belangrijkste les is daarom dat de vorm moet volgen uit de opgave. Een burgerberaad is vooral geschikt voor complexe maatschappelijke vraagstukken waarin waarden botsen, dilemma's centraal staan en zorgvuldige afweging nodig is. Juist daarvoor zijn tijd, dialoog en gezamenlijke reflectie onmisbaar.

Houvast, maar geen format

De afgelopen jaren is de praktijk van burgerberaden in Nederland duidelijk professioneler geworden. Gemeenten weten beter wat er nodig is: een heldere vraag, zorgvuldige loting, goede communicatie, onafhankelijke begeleiding, toegankelijke informatie en een duidelijke route naar besluitvorming.

Die professionalisering biedt houvast. Gemeenten hoeven niet telkens opnieuw het wiel uit te vinden. Tegelijk schuilt er een risico in standaardisering. Een klimaatvraag, honderd inwoners, vijf bijeenkomsten en een vaste set lotingscriteria kunnen goed werken, maar alleen als die keuzes passen bij het vraagstuk en de context.

De belangrijkste ontwerp-vraag is daarom niet: hoe organiseren we een burgerberaad? De eerste vraag is: is een burgerberaad hier nodig? En als het antwoord daarop ja is: welk type beraad past dan bij deze opgave?

Niet elk participatievraagstuk vraagt om een burgerberaad. Soms kunnen onderdelen van een burgerberaad waardevol zijn binnen een breder participatietraject, zoals loting, een goede kennisfase, gesprekken met experts en ervaringsdeskundigen, of deliberatie tussen inwoners. Maar wanneer alleen losse elementen worden gebruikt, is het belangrijk om dat ook zo te noemen. Niet ieder traject met gelote deelnemers of gespreksrondes is automatisch een burgerberaad.

Van rode draad naar inspiratie

De rode draad laat zien welke keuzes de afgelopen vier jaar vaak zijn gemaakt: lokaal georganiseerd, meestal op initiatief van de gemeente, vaak over energie of klimaat, met 75 tot 125 deelnemers, ongeveer vijf bijeenkomsten en een loting op leeftijd, gender, geografie en opleidingstype.

Voor gemeenten die een burgerberaad overwegen, is dat een nuttig vertrekpunt. Het geeft gevoel voor schaal, proces en organisatie. Tegelijkertijd laat de praktijk zien dat burgerberaden zich niet tot één profiel laten terugbrengen. De afgelopen vier jaar zijn in Nederland in totaal 57 burgerberaden georganiseerd, door 48 unieke gemeenten, provincies en regio's. In 7 gemeenten en provincies is in dezelfde bestuursperiode meer dan één beraad georganiseerd. Dat is 15% van de gemeenten en provincies die een beraad hebben georganiseerd. Sommige gemeenten en provincies doen dus vaker ervaring op met het instrument, op gemeentelijk niveau of bijvoorbeeld in de vorm van wijkberaden. Ook verkennen verschillende gemeenten en provincies de invoering van een permanent beraad.

De waarde van deze gids ligt daarom niet alleen in het herkennen van de rode draad, maar juist ook in de variatie. Het volgende hoofdstuk beschrijft een praktijkvoorbeeld dat dicht bij deze rode draad ligt: de Klimaatraad in Deventer. Daarna volgen voorbeelden die andere keuzes laten zien: een ander type vraag, een kleinere schaal, een traject dat grotendeels door de gemeente zelf is georganiseerd en een beraad waarbij wordt nagedacht over een meer permanent karakter.

Zo wordt de rode draad geen eindpunt, maar een vertrekpunt. Niet om burgerberaden te standaardiseren, maar om bewuster keuzes te maken over wanneer, waarom en op welke manier een burgerberaad van waarde kan zijn.

© gemeente Deventer

Hoofdstuk 3

Klassiek burgerberaad Deventer

Projectleider Bas Noor hoeft niet lang na te denken over de vraag wat het Klimaatberaad in Deventer heeft opgeleverd. Natuurlijk: de gemeenteraad nam 29 van de 30 aanbevelingen over. Maar als hij terugkijkt, denkt hij vooral aan iets anders. Aan inwoners die gaandeweg ontdekten hoe ingewikkeld klimaatbeleid in de praktijk is. En aan ambtenaren die merkten hoe waardevol het is om uitgebreid met inwoners in gesprek te gaan over lastige beleidskeuzes.

De observatie van Bas Noor vat de ervaring van Deventer treffend samen. De gemeente organiseerde een burgerberaad zoals veel gemeenten dat inmiddels kennen: een gelote groep inwoners die zich gedurende meerdere bijeenkomsten verdiept in een complex maatschappelijk vraagstuk en vervolgens aanbevelingen formuleert voor de gemeenteraad. Juist omdat deze opzet inmiddels als de 'klassieke' vorm van een burgerberaad kan worden beschouwd, biedt de casus waardevolle lessen voor andere gemeenten.

Waarom een burgerberaad

Het burgerberaad kwam niet uit de lucht vallen. In het coalitieakkoord had de gemeenteraad afgesproken te experimenteren met deze vorm van participatie. Klimaat werd gekozen als onderwerp, nadat eerder ook mobiliteit was overwogen.

Noor: 'Klimaat en energie zijn ingewikkelde thema's waar veel belangen samenkomen. De gemeenteraad wilde niet alleen zelf besluiten nemen, maar ook weten hoe inwoners hierover denken en welke adviezen zij zouden geven.'

Op de achtergrond speelde een eerdere maatschappelijke discussie over windenergie, die binnen Deventer veel had losgemaakt. Hoewel het burgerberaad nadrukkelijk breder werd ingestoken dan alleen windmolens, liet die discussie zien hoe lastig het kan zijn om draagvlak te organiseren voor ingrijpende keuzes in de energietransitie.

Volgens Noor lenen juist dit soort vraagstukken zich voor een burgerberaad.

'Je hebt onderwerpen waarbij er niet één goed antwoord bestaat. Dan is het interessant om inwoners de tijd te geven zich echt te verdiepen, verschillende perspectieven te horen en gezamenlijk tot aanbevelingen te komen.'

Representativiteit begint bij de voordeur

Een van de eerste keuzes is hoe deelnemers worden geworven. Deventer koos voor een open aanmelding, gevolgd door een gewogen loting.

Via sociale media, gemeentelijke website, nieuwsbrieven en andere communicatiekanalen werden inwoners uitgenodigd zich aan te melden. Uiteindelijk reageerden 599 inwoners.

Daarna volgde een representatieve selectie. Er werd gekeken naar leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, woongebied en huur- of koopwoning. Zo ontstond een groep van 120 deelnemers die de samenstelling van de gemeente zo goed mogelijk weerspiegelde.

Toch kent deze aanpak ook een spanning, zegt Noor: 'Wie zich aanmeldt voor een klimaatberaad, heeft meestal al enige betrokkenheid bij het onderwerp. Je vraagt mensen om vijf zaterdagen vrij te maken, zich goed voor te bereiden en zich echt ergens in te verdiepen. Dat doet niet iedereen.'

Dat betekent volgens Noor niet dat de uitkomsten daardoor automatisch eenzijdig worden, maar wel dat je realistisch moet zijn. 'Mensen die klimaatbeleid volstrekt onzin vinden, zullen zich waarschijnlijk minder snel aanmelden.'

Voor Deventer was dat geen reden een andere werkwijze te kiezen. 'Het was onze eerste ervaring met een burgerberaad. Je moet ergens beginnen. Achteraf vind ik dat deze aanpak goed heeft gewerkt.'

Representatief blijven

Een representatieve groep samenstellen is één ding; zorgen dat die representatief blijft, is minstens zo belangrijk.

Zoals bij vrijwel ieder langdurig participatieproces vielen ook in Deventer deelnemers uit. Sommigen haakten af vanwege persoonlijke omstandigheden, anderen konden een bijeenkomst niet bijwonen. Daardoor ontstond vanzelf de vraag of de groep aan het einde van het traject nog steeds een goede afspiegeling van de stad vormde.

'We hebben dat gedurende het traject steeds gemonitord, samen met het procesbureau. Uiteindelijk konden we goed onderbouwen dat de representativiteit behouden bleef.'

Volgens Noor laat dat zien dat representativiteit geen vast gegeven is. 'Je kunt uitstekend beginnen, maar als onderweg vooral één bepaalde groep uitvalt, krijg je een ander beraad dan waarmee je begon.'

De belangrijkste les ligt volgens hem nog eerder in het proces. 'Goede begeleiding voorkomt uitval. Als deelnemers weten wat ze kunnen verwachten, serieus worden genomen en merken dat alles goed georganiseerd is, blijven ze betrokken.'

Een burgerberaad organiseren is niet 'erbij'

Die zorgvuldigheid komt in vrijwel ieder onderdeel van de Deventer aanpak terug. Binnen de gemeente bestond het projectteam uit drie mensen: een projectleider, een projectondersteuner en een communicatieadviseur. Voor de uitvoering werkte Deventer samen met Bureau EMMA en Moventem.

"De grootste opbrengst – dat waren uiteindelijk niet de adviezen"

De rolverdeling was helder. De gemeente verzorgde onder meer de communicatie, locatie, vergoedingen, kinderopvang, tolken en bestuurlijke besluitvorming. De externe procesbureaus begeleidden de loting en de bijeenkomsten.

Noor bewaakte daarbij voortdurend één uitgangspunt: 'Ik ben zelf raadslid geweest. Daarom vond ik het belangrijk dat we heel dicht bij het raadsbesluit en het plan van aanpak bleven. Je organiseert een burgerberaad niet om onderweg steeds nieuwe spelregels te verzinnen.'

Dat betekende niet dat het proces star werd uitgevoerd. Wel dat iedere wijziging moest bijdragen aan het oorspronkelijke doel van het beraad. 'Juist omdat deelnemers erop moeten kunnen vertrouwen dat het proces eerlijk verloopt, moet je heel zorgvuldig omgaan met de afspraken die je vooraf maakt.'

Dat geldt volgens hem voor grote keuzes, maar net zo goed voor de ogenschijnlijk kleine details: 'Een burgerberaad is geen bewonersavond die je er even bij organiseert. Alles moet kloppen: de voorbereiding, de begeleiding, de informatievoorziening, de locatie en zelfs de lunch. Mensen investeren veel tijd. Dan moet je als gemeente laten zien dat je hun inzet serieus neemt.'

Dat is de eerste les uit Deventer: een geslaagd burgerberaad begint niet bij de eerste bijeenkomst, maar maanden eerder – op het moment dat een gemeente besluit hoeveel zorg zij aan het proces wil besteden.

"Het zijn net mensen"

Een burgerberaad draait om inwoners. Toch bleek ook de gemeente zelf tijdens het proces volop te leren. Tijdens de vijf bijeenkomsten kwamen tientallen vakambtenaren langs om uitleg te geven over onderwerpen als biodiversiteit, circulariteit, klimaatadaptatie en netcongestie. Niet om deelnemers te overtuigen, maar om kennis te delen en vragen te beantwoorden.

Volgens Noor gebeurde daar iets wat vooraf niet was voorzien: 'Veel deelnemers begonnen met een vrij kritisch beeld van de gemeente. Zo van: jullie doen maar wat. Maar gaandeweg zagen ze hoeveel afwegingen er achter beleid schuilgaan. En dat daar gewoon mensen werken die hun vak verstaan.'

Hij glimlacht: 'Het bleken net mensen.'

Juist dat persoonlijke contact beïnvloedde de sfeer. De gemeente werd minder een anonieme organisatie en meer een groep professionals die, net als de deelnemers, voortdurend keuzes moet maken zonder dat er een perfecte oplossing bestaat. Dat wederzijdse begrip ontstond niet vanzelf. Een onafhankelijke en ervaren procesbegeleiding bleek daarvoor onmisbaar.

Voorzitter bepaalt de toon

Een burgerberaad brengt mensen bijeen met uiteenlopende achtergronden, belangen en overtuigingen. Juist daarom is onafhankelijk procesleiderschap essentieel.

Noor noemt de rol van de dagvoorzitter als een van de succesfactoren van het beraad: 'Ze bracht rust, straalde gezag uit zonder dominant te zijn en legde ingewikkelde procedures helder uit en nam de tijd als mensen iets niet begrepen.'

Vooral op momenten waarop deelnemers het oneens waren of stemprocedures ingewikkeld werden, maakte dat verschil. 'Dan heb je iemand nodig die overzicht houdt en vertrouwen uitstraalt.'

Ook binnen de kleinere werkgroepen bleek de kwaliteit van de gespreksbegeleiding bepalend. Sommige groepen vonden snel hun weg, andere hadden duidelijk meer ondersteuning nodig. 'Achteraf zou ik daar kritischer op selecteren. Een bewonersavond voorzitten is echt iets anders dan een burgerberaad begeleiden.'

Ambtelijke reflectie als kwaliteitsimpuls

Een opvallend onderdeel van het Deventer burgerberaad was de zogenoemde ambtelijke reflectie. Nadat de deelnemers hun eerste 39 conceptadviezen hadden opgesteld, kregen vakambtenaren de gelegenheid daarop inhoudelijk te reageren. Niet om voorstellen af te wijzen, maar om ze scherper en beter uitvoerbaar te maken.

Dat was vooraf niet vanzelfsprekend. Sommige deelnemers vonden dat een burgerberaad volledig onafhankelijk zou moeten adviseren. Toch stemde de groep uiteindelijk met deze werkwijze in. Volgens Noor een goede keuze.

'We hebben nergens gezegd: dit willen we niet. We hebben alleen laten zien wat de praktische, juridische of financiële consequenties waren. Of gewezen op bestaand beleid waarvan deelnemers soms niet op de hoogte waren.'

Daardoor werden de voorstellen concreter en beter onderbouwd. 'De deelnemers merkten dat we hun voorstellen niet kleiner probeerden te maken, maar juist sterker.'

Voor andere gemeenten is dat een interessante les. Onafhankelijkheid betekent niet dat overheid en deelnemers elkaar pas ontmoeten wanneer de adviezen klaar zijn. Juist een zorgvuldig vormgegeven inhoudelijke dialoog kan de kwaliteit van de uiteindelijke aanbevelingen vergroten.

29 van de 30 adviezen

Na vijf bijeenkomsten lagen dertig definitieve aanbevelingen op tafel. De gemeenteraad nam er 29 over. Dat oogt indrukwekkend, maar Noor plaatst daar wel een kanttekening bij: 'Er zat eigenlijk geen advies tussen waarvan we op het stadhuis dachten: dát hebben we nog nooit bedacht.'

Veel aanbevelingen sloten aan bij bestaand beleid of ontwikkelingen die al in gang waren gezet. 'We hebben de adviezen daarom vooral gezien als een steun in de rug voor het klimaatbeleid.'

Dat betekent niet dat ieder advies letterlijk wordt uitgevoerd. Als een voorstel financieel, juridisch of praktisch niet haalbaar bleek, zocht de gemeente naar een manier om wel recht te doen aan de bedoeling ervan. 'We wilden zo min mogelijk afwijzen. Daarom hebben we steeds gekeken: wat kunnen we wél doen, in de geest van het advies?'

Weeffout in de communicatie

Als Noor één onderdeel opnieuw zou mogen doen, hoeft hij niet lang na te denken: 'De communicatie.'

Tijdens het beraad besloten de deelnemers dat zij tussentijds nauwelijks naar buiten wilden treden. Zij wilden voorkomen dat discussies op sociale media of acties van belangengroepen invloed zouden krijgen op het proces.

Een begrijpelijke keuze, vindt Noor nog steeds. Maar achteraf ziet hij ook de keerzijde. 'Wij als gemeente communiceerden daardoor eigenlijk ook bijna niet meer over het proces. Terwijl je bezig bent met misschien wel het grootste en duurste participatietraject ooit.'

Voor veel inwoners bleef daardoor onzichtbaar wat zich gedurende die maanden afspeelde. 'Achteraf hadden we daar duidelijkere afspraken over moeten maken.'

Een burgerberaad is nooit echt klaar

Hoewel het beraad formeel eindigde na de aanbidding van de adviezen, liep het gesprek in Deventer door. Op advies van het burgerberaad zelf werd een adviesraad ingesteld die de uitvoering van de aanbevelingen blijft volgen en de gemeente daarop bevraagt.

© gemeente Deventer

Toch constateert Noor: ‘Je investeert enorm in een groep inwoners. Ze bouwen kennis op, leren hoe de gemeente werkt en raken betrokken. Daarna houdt het ineens op.’

Volgens hem zouden gemeenten juist moeten nadenken over manieren om die betrokkenheid vast te houden. ‘Je hoeft niet steeds een burgerberaad van vier ton te organiseren. Maar probeer wel de relatie die is ontstaan, voort te zetten.’

Ook ziet hij kansen om toekomstige burgerberaden te verbreden. ‘Een stad bestaat uit meer dan alleen inwoners. Ook woningcorporaties, scholen, maatschappelijke organisaties en bedrijven beschikken over kennis en ervaring die van waarde kunnen zijn.’

Lessen uit Deventer

De ervaring in Deventer laat zien dat een regulier burgerberaad meer vraagt dan een goed draaiboek. Het vraagt om een zorgvuldig ontworpen proces, professionele begeleiding en een bestuur dat bereid is inwoners daadwerkelijk invloed te geven.

Maar de belangrijkste les gaat misschien wel over iets anders. Aan het begin van dit verhaal zei Bas Noor dat de grootste opbrengst uiteindelijk niet de adviezen waren. De echte winst ontstond onderweg. Toen inwoners ontdekten hoe ingewikkeld publieke besluitvorming kan zijn. Toen ambtenaren scherper gingen zien wat inwoners belangrijk vinden. En toen beide werelden elkaar niet alleen ontmoetten, maar elkaar ook beter leerden begrijpen.

Misschien is dat dan wel de belangrijkste opbrengst. Niet alleen gedragen adviezen, maar ook meer begrip voor elkaars rol, verantwoordelijkheden en afwegingen.

Deventer: klassiek burgerberaad als leerproces voor inwoners én gemeente

Gemeente

Deventer

Type burgerberaad

Regulier burgerberaad, georganiseerd samen met een extern procesbureau.

Thema

Klimaat en energietransitie.

Periode

2023–2024

Vraag aan het burgerberaad

Welke adviezen geven inwoners de gemeente voor het klimaatbeleid van Deventer?¹

Aanmeldingen

599

Gelote deelnemers

120

Actieve deelnemers

Circa 90–95

Bijeenkomsten

Vijf zaterdagen.

Uitkomst

30 adviezen, waarvan 29 door de gemeenteraad zijn overgenomen.

Drie lessen uit Deventer

1. Investeer in het proces. Een burgerberaad begint maanden vóór de eerste bijeenkomst.
2. Zie representativiteit als een doorlopend aandachtspunt. Goede begeleiding voorkomt uitval en houdt de deelnemersgroep in balans.
3. De grootste opbrengst zit in het leerproces. Niet alleen de adviezen, maar vooral het wederzijdse begrip tussen inwoners en overheid maakt een burgerberaad waardevol.

¹ Exacte formulering volgens het raadsbesluit.

© gemeente Tilburg

Hoofdstuk 4

Waardegedreven burgerberaad Tilburg

‘Wat vinden we eigenlijk rechtvaardig?’ Dat was de vraag waarmee Tilburg haar eerste burgerberaad begon. Niet hoe de energietransitie technisch moet worden ingericht, maar welke waarden richting moeten geven aan de keuzes die nog gemaakt moeten worden. Die keuze veranderde het hele proces, vertelt adviseur inwonerparticipatie Mark Barrois. Niet alleen voor de deelnemers, maar ook voor de organisatie. ‘Een waardegedreven burgerberaad blijkt iets anders te vragen dan een regulier beraad. Je moet het gesprek voortdurend terugbrengen naar de waarden, terwijl juist die gesprekken soms zo persoonlijk worden dat zij om extra zorgvuldige begeleiding en gespreksopbouw vragen.

Een burgerberaad begint meestal met een concrete vraag. Hoe verminderen we afval? Hoe richten we de openbare ruimte in? Welke maatregelen zijn nodig om een wijk bereikbaar te houden? Deelnemers verdiepen zich in het onderwerp, spreken met experts en formuleren aanbevelingen.

Tilburg koos bewust een ander vertrekpunt. De vraag was niet hoe de energietransitie technisch moest worden vormgegeven, maar hoe de overstap naar duurzame energie *eerlijk* kan verlopen. Niet de oplossing stond centraal, maar de waarden die eraan ten grondslag liggen. In de praktijk bleek het een fundamenteel andere manier van werken.

‘Over de techniek van de energietransitie hadden we als gemeente al veel beleid ontwikkeld’, vertelt Mark Barrois, adviseur inwonerparticipatie bij de gemeente Tilburg. ‘Juist de vraag wat inwoners eigenlijk verstaan onder een sociaal rechtvaardige energietransitie lag nog open. Daar wilden we samen betekenis aan geven.’

Het eerste Tilburgerberaad leverde niet alleen aanbevelingen op voor de energietransitie. Het liet vooral zien dat een waardegedreven burgerberaad andere ontwerpkeuzes vraagt dan een regulier beraad. Niet alleen bij de vraagstelling, maar gedurende het hele proces.

Ander vertrekpunt

Aan het burgerberaad ging een zorgvuldige voorbereiding vooraf, vertelt Barrois. Binnen de gemeente leefde al langer de wens om inwoners op nieuwe manieren te betrekken bij maatschappelijke opgaven. Tegelijkertijd stelde energiecoöperatie Energiefabriek013 voor om juist voor de energietransitie een burgerberaad te organiseren. De gemeente ontwikkelde daarop eerst een afwegingskader waarin de gemeenteraad vastlegde wanneer een burgerberaad een passend instrument is. Pas daarna werd besloten het eerste Tilburgse burgerberaad daadwerkelijk te organiseren.

In gesprekken met de energiecoöperatie en beleidsmedewerkers werd de oorspronkelijke vraag steeds verder aangescherpt. Een brede vraag over de energietransitie bleek weinig toe te voegen; daarvoor was al veel beleid ontwikkeld. De ruimte lag juist bij de maatschappelijke afweging. Wat verstaan inwoners eigenlijk onder een eerlijke energietransitie? En hoe zouden we die samen moeten vormgeven?

Dat veranderde ook de rol van de deelnemers. ‘Wij vroegen mensen niet om in een paar bijeenkomsten beleidsmedewerker of technisch expert te worden’, zegt Barrois. ‘We vroegen ze vooral hun eigen ervaringen en hun eigen morele kompas mee te brengen.’

De eerste bijeenkomsten stonden daarom niet in het teken van maatregelen of technische oplossingen, maar van gesprekken over persoonlijke waarden. Wat betekent eerlijkheid voor jou? Welke waarden zijn voor jou belangrijk? Waarom kijk jij anders naar een vraagstuk dan iemand anders?

Daarmee kreeg het burgerberaad vanaf het begin een ander karakter dan gebruikelijk.

Twee risico's tegelijk

Al snel ontdekte het projectteam dat een waardegedreven burgerberaad om een ander soort procesregie vraagt. Niet omdat deelnemers moeite hadden met het onderwerp, maar omdat het gesprek voortdurend twee kanten op dreigde te bewegen.

Aan de ene kant wilden deelnemers, experts en ambtenaren bijna vanzelf naar oplossingen. Sommigen wilden eerst precies begrijpen hoe de energietransitie technisch in elkaar zat voordat zij konden nadenken over wat eerlijk was. Beleidsadviseurs vertelden over warmtenetten, bewonersinitiatieven over hun projecten en experts over uitvoeringsvraagstukken. Zonder dat iemand het bewust deed, schoof het gesprek steeds richting techniek en uitvoering. Daarmee dreigde juist de vraag die centraal stond – *wat vinden we eigenlijk eerlijk?* – naar de achtergrond te verdwijnen.

Tegelijkertijd bleek het omgekeerde óók waar. Wanneer het gesprek wél echt over waarden ging, werd het persoonlijk.

Deelnemers spraken niet langer alleen over argumenten, maar over overtuigingen die dicht bij hen zelf lagen. Jongere deelnemers vertelden hoe zij de toekomst zagen. Oudere deelnemers keken vanuit heel andere levenservaringen naar dezelfde vraag. Dat leverde waardevolle gesprekken op, maar soms ook scherpe reacties. Niet omdat mensen elkaar wilden overtuigen, maar omdat verschillende opvattingen over rechtvaardigheid elkaar rechtstreeks raakten.

Juist tussen die twee uitersten moest het projectteam voortdurend balanceren, constateert Barrois.

Een waardegedreven burgerberaad moet voorkomen dat het gesprek verzandt in oplossingen. Maar een gesprek dat echt over waarden gaat, vraagt tegelijkertijd om een omgeving waarin deelnemers zich veilig voelen om persoonlijke overtuigingen uit te spreken. Dat bleek misschien wel de belangrijkste ontwerpuitdaging van het hele proces.

"We vroegen deelnemers om mens te zijn"

Bijsturen tijdens het beraad

Die spanning werd al tijdens de eerste bijeenkomsten zichtbaar.

Het projectteam besloot daarom niet te wachten tot een evaluatie achteraf, maar het proces direct aan te passen. Samen met de gespreksbegeleiders werd de opzet van de derde bijeenkomst opnieuw ontworpen.

Gespreksregels werden opnieuw expliciet gemaakt. De werkvorm veranderde: deelnemers kregen nadrukkelijk de ruimte om beurtelings hun verhaal te vertellen, zonder direct in discussie te gaan. Daarnaast introduceerden de begeleiders een eenvoudige interventie. Wanneer een opmerking iemand raakte, kon het gesprek tijdelijk worden stilgelegd om eerst aandacht te besteden aan wat er gebeurde, voordat de inhoud weer werd opgepakt.

Opvallend genoeg hoefde die interventie nauwelijks daadwerkelijk te worden gebruikt. Alleen al het feit dat zij beschikbaar was, maakte deelnemers bewuster van de manier waarop zij met elkaar in gesprek gingen.

Voor Barrois is dat achteraf een belangrijke les. Een waardegedreven burgerberaad vraagt niet alleen om goede gespreksleiding. Het vraagt om actief procesontwerp. Niet alleen inhoudelijk – door het gesprek steeds terug te brengen naar de waarden – maar ook relationeel, door een veilige omgeving te creëren waarin deelnemers die waarden met elkaar kunnen onderzoeken.

Informatievoorziening vraagt andere aanpak

Dat het gesprek steeds tussen waarden en oplossingen bleef bewegen, bleek ook uit de informatievoorziening.

De gemeente koos voor een opbouw die in veel burgerberaden herkenbaar is: eerst een gezamenlijke introductie op het onderwerp, daarna gesprekken met experts en beleidsmedewerkers en vervolgens verdieping in kleinere groepen. Dat werkte goed om kennis op te bouwen, maar bracht ook het risico met zich mee dat – zoals gezegd – de gesprekken meer over oplossen gingen en minder over de onderliggende vraag: welke waarden spelen hier eigenlijk? Achteraf concludeert Barrois dat de organisatie deelnemers vaker had moeten helpen om steeds opnieuw door de 'eerlijkheidsbril' naar die informatie te kijken.

Daar zit een praktische les voor gemeenten die een vergelijkbaar beraad willen organiseren. Niet alleen deelnemers hebben begeleiding nodig; ook experts en inhoudelijke inleiders moeten weten waarvoor zij eigenlijk zijn uitgenodigd. Niet om hun project of beleidsveld uit te leggen, maar om zichtbaar te maken welke afwegingen en waarden daarin een rol spelen.

Niet het hele verhaal

Aan het einde van het burgerberaad lagen er 21 aanbevelingen op tafel, waarvan er achttien door het Tilburgerberaad zijn aangenomen. Sommige waren heel concreet, andere gingen juist over systeemveranderingen. Die variatie paste goed bij de diversiteit van de groep en werd door de gemeente ook gewaardeerd.

Toch bleef er na afloop een gevoel bestaan dat de belangrijkste opbrengst nog niet volledig was benut. Veel adviezen beschreven vooral wat de gemeente zou moeten doen. Minder duidelijk werd *waarom* deelnemers juist die aanbeveling rechtvaardig vonden. Welke waarden hadden zij tegen elkaar afgewogen? Waarom kreeg het ene principe voorrang boven het andere?

© gemeente Tilburg

Juist daarin zat voor de gemeente de grootste nieuwsgierigheid. 'De adviezen zijn waardevol', zegt Barrois. 'Maar voor toekomstige keuzes hadden we ook graag scherper gezien welke waarden deelnemers met elkaar hadden gewogen. Dat is uiteindelijk het kompas waar je later opnieuw op kunt terugvallen.'

Hij ziet daarom nog een ontwerpkeuze die hij een volgende keer anders zou maken. Niet alleen tijd besteden aan het formuleren van aanbevelingen, maar deelnemers ook expliciet laten vastleggen welke waarden onder die aanbevelingen liggen. Niet als korte motivatie bij ieder afzonderlijk advies (zoals nu het geval is), maar liefst ook als een gezamenlijke set van uitgangspunten: dit verstaan wij als Tilburgers onder een eerlijke energietransitie.

Juist zo'n gezamenlijk waardenkader kan ook na afloop van het burgerberaad richting blijven geven aan nieuwe beleidskeuzes.

Meer dan een andere vraagstelling

De aanbevelingen van het Tilburgerberaad werden op één na door het college overgenomen. Daarmee was het beraad bestuurlijk succesvol. Tegelijkertijd beschouwt de gemeente het proces nadrukkelijk niet als afgerond. De adviezen vormen vooral een fundament voor een breder gesprek met gemeenteraad en college over wat sociale rechtvaardigheid in de energietransitie eigenlijk betekent. Dat is misschien wel de belangrijkste opbrengst van deze casus.

Een waardegedreven burgerberaad levert niet alleen concrete aanbevelingen op. Het helpt ook zichtbaar te maken welke waarden inwoners richting willen laten geven aan toekomstig beleid. Concrete maatregelen kunnen veranderen. Nieuwe technieken dienen zich aan. Politieke keuzes verschuiven. Maar een zorgvuldig gevoerd gesprek over waarden blijft bruikbaar, juist omdat het de afwegingen achter beleid zichtbaar maakt.

Daarmee laat Tilburg zien dat een waardegedreven burgerberaad niet alleen begint met een andere vraag. Het vraagt gedurende het hele proces om andere ontwerpkeuzes. De organisatie moet steeds twee bewegingen tegelijk begeleiden: voorkomen dat het gesprek ongemerkt terugglijdt naar oplossingen, én zorgen voor een veilige setting waarin deelnemers persoonlijke overtuigingen met elkaar kunnen onderzoeken.

Barrois: 'Dat vraagt niet méér sturing dan een regulier burgerberaad, maar wel een ander soort sturing. Niet alleen op de uitkomst van het gesprek, maar ook op de kwaliteit van het gesprek.'

Tilburg: hoe houd je een burgerberaad over waarden?

Gemeente
Tilburg

Type burgerberaad
Waardegericht burgerberaad, georganiseerd samen met een extern procesbureau.

Vraag aan het burgerberaad
Hoe maken we de overstap naar duurzame energie op een eerlijke manier en voor iedereen mogelijk?

Periode
September 2025 – voorjaar 2026.

Deelnemers
Circa 120 ingelote inwoners; 84 deelnemers doorliepen vrijwel het volledige traject.

Bijzonder aan deze casus
Niet de technische uitwerking van de energietransitie stond centraal, maar de vraag welke waarden richting moeten geven aan toekomstige keuzes.

Vier lessen uit Tilburg

1. Een waardegedreven vraag leidt niet vanzelf tot een waardegedreven gesprek. Dat vraagt gedurende het hele proces bewuste procesregie.
2. Informatievoorziening vraagt een andere benadering. Experts moeten niet alleen kennis delen, maar vooral ook de waarden en dilemma's achter hun werk zichtbaar maken.
3. Gespreksveiligheid is geen randvoorwaarde, maar een ontwerpkeuze. Juist omdat deelnemers vanuit persoonlijke overtuigingen spreken, verdienen werkvormen en gespreksbegeleiding extra aandacht.
4. De grootste opbrengst zit niet alleen in de aanbevelingen, maar ook in de waarden die deelnemers samen blootleggen. Juist die kunnen ook op langere termijn richting geven aan nieuw beleid.

© G1000

Hoofdstuk 5

Wijkberaad Vliedberg

Een idee van één bewoner voor een duurzame warmtevoorziening groeide in 2022 uit tot een burgerberaad over de toekomst van de hele wijk Vliedberg in Vlijmen. Juist het wijkniveau bleek veel te doen met het beraad. Bewoners praatten niet alleen over wat de gemeente zou moeten doen, maar ook over wat ze zelf konden oppakken. Mensen die elkaar nooit spraken, leerden elkaar kennen. Maar bestaande verhoudingen en spanningen kwamen óók mee de zaal in. ‘Op deze schaal wordt het meteen concreet: dit vinden we belangrijk – en zo gaan we het doen.’

Het begon bij één inwoner. Een bewoner van Vliedberg keek naar zijn eigen jaren-tachtigwoning en zag een verduurzamingsprobleem dat voor veel meer huizen in zijn omgeving gold. In het dagelijks leven werkte hij als duurzaamheidsmanager bij een woningcorporatie. Zou het niet mogelijk zijn om gezamenlijk naar een duurzame warmtevoorziening voor de wijk toe te werken?

Hij vond enkele medestanders en zocht contact met de gemeente Heusden. Daar kwam hij terecht bij Willem van de Ven, destijds als ambtenaar betrokken bij de energietransitie.

De gemeente zag potentie in het initiatief. Maar een paar enthousiaste buurtbewoners vormden nog geen wijk. ‘Op een gegeven moment kom je op de vraag: hoe gaan we hierover het gesprek voeren?’, zegt Van de Ven. ‘Hoe vinden we mensen die zich eraan willen verbinden?’

Dat leek in Vliedberg een flinke uitdaging. De wijk bestaat uit drie verschillende delen: een ouder gedeelte met relatief veel sociale huurwoningen, een uitbreiding uit de jaren tachtig en een nieuwer deel met meer bewoners uit de hogere middenklasse.

‘Het is een heel divers samengestelde wijk. Hoe zorg je dat al die mensen met elkaar in gesprek komen?’ Zo ontstond het idee voor een wijkburgerberaad.

"Op wijkniveau is de stap van praten naar doen sneller gezet"

Van energie naar de hele wijk

Aanvankelijk wilde de gemeente het beraad richten op een duurzaam energiesysteem. Maar in het gemeentehuis ontstond discussie. Een groep ambtenaren vond: als je de wijk dan toch bij elkaar brengt, waarom zou je dan alleen over energie praten?

Dat stuitte op weerstand bij een andere groep. Van de Ven: 'Er was angst dat we een heel wensen- en eisenlijstje zouden krijgen: gemeente, gaat u dit allemaal maar even voor ons regelen.'

En dan liep er in Vliedberg nog een gevoelig dossier rond tijdelijke woningbouw. Sommige ambtenaren vreesden dat tegenstanders het beraad zouden aangrijpen om dat conflict opnieuw aan te zwengelen. 'Het beeld was een beetje: duurzaamheid ontplooit hier iets waar andere beleidsvelden straks last van krijgen.'

Het college koos mede op advies van G1000.nu toch voor de open benadering. De centrale vraag werd: *Hoe geven we Vliedberg een duurzame toekomst?* Wat 'duurzaam' betekende, vulde de gemeente bewust niet in.

Die keuze leverde vrijwel meteen een verrassing op. De tijdelijke woningen, waarover binnen het gemeentehuis zoveel zorgen bestonden, werden tijdens de eerste bijeenkomst van het wijkberaad niet eens als belangrijk thema genoemd.

Voor Remco van der Stoep van Stichting G1000.nu, dat het beraad organiseerde, was dat veelzeggend: 'Als gemeente zie of hoor je vaak de mensen die zichzelf naar de voorgrond brengen. Als je een bredere groep uit zo'n wijk bij elkaar zet, kunnen er heel andere thema's blijken te leven dan waar je vanuit het gemeentehuis zicht op hebt.'

Voor Van de Ven was het een stevige praktijktoets. 'Je maakt achter de tekentafel allerlei aannames. Zo'n gebiedsproces laat zien dat daar nog zoveel lagen onder zitten. De urgentie van bewoners kan totaal ergens anders liggen dan jij denkt.'

Bijna de hele wijk aangeschreven

Vliedberg telde in 2022 zo'n tweeduizend woonadressen. Van ieder adres werd één bewoner van zestien jaar of ouder geloot en persoonlijk uitgenodigd. Honderd gelote bewoners meldden zich aan. Daarnaast schreven 28 vertegenwoordigers van onder meer professionals en overheid zich in; bij de eerste bijeenkomst waren uiteindelijk 110 deelnemers aanwezig.

Een tweede loting op kenmerken als leeftijd of achtergrond vond niet plaats. Op deze schaal zou dat de groep te klein hebben gemaakt. Het was daarmee geen één-op-één afspiegeling van Vliedberg als geheel.

Daar stond iets tegenover. Vrijwel ieder huishouden kon worden bereikt en een aanzienlijk deel van de wijk zat daadwerkelijk samen in één ruimte. Bovendien kwamen mensen uit verschillende delen en sociale milieus van Vliedberg met elkaar in gesprek die elkaar in het dagelijks leven nauwelijks ontmoetten.

'Er ontstond een kruisbestuiving die er tot dan toe niet was geweest', zegt Van der Stoep.

De wijk bepaalt de agenda

Tijdens de eerste bijeenkomst gingen deelnemers in kleine groepen in gesprek over de toekomst van Vliedberg. Samen clusterden ze hun ideeën tot een reeks thema's, waaronder energie, groen, afval, jeugd en leefbaarheid. Daarna kozen deelnemers zelf waar ze verder aan wilden werken.

Ook bepaalden de werkgroepen welke kennis ze nodig hadden. Tijdens twee vervolgbijeenkomsten gingen ze daarvoor in gesprek met deskundigen. Ambtenaren konden later vragen beantwoorden of teksten meelesen, maar stuurden niet op de inhoud.

'De onderwerpen, de expertise die je uitnodigt, de vorm van je voorstel: het is allemaal aan de deelnemers', zegt Van der Stoep. 'Maximale autonomie en maximaal eigenaarschap.'

Tijdens de afsluitende Burgerraad werden de door de werkgroepen opgestelde voorstellen aan alle deelnemers voorgelegd. Van 33 beslispunten kregen er 30 een meerderheid. Samen vormden zij het Burgerakkoord Vliedberg.

Ook ambtenaren, professionals van bijvoorbeeld de woningcorporatie en het maatschappelijk werk en enkele politici deden mee. Dat was bewust. 'Je wilt voorkomen dat er uiteindelijk een boodschap van inwoners aan de gemeente ligt: dit is wat wij willen', zegt Van der Stoep. 'Doordat er ook professionals hadden meegedaan in het proces, was het Burgerakkoord veel meer een gezamenlijk ontwikkeld verhaal. Sommige voorstellen waren voor de gemeente, andere voor maatschappelijke organisaties en weer andere konden bewoners zelf uitvoeren.'

Van 'dit willen we' naar 'dit gaan we doen'

Daar ligt volgens Van der Stoep het grootste verschil met een burgerberaad op gemeentelijk of provinciaal niveau. In een wijk gaat het over de straat waar je doorheen loopt, het groen om de hoek en de voorzieningen die je gebruikt. Daardoor is de afstand tussen praten en handelen klein.

'De stap van: *dit vinden we belangrijk*, naar: *hoe gaan we dat samen oplossen?* is veel makkelijker te maken.'

Zo konden grote en kleine ambities naast elkaar bestaan. Een groep ging werken aan de ingewikkelde vraag hoe Vliedberg van het aardgas af zou kunnen. Andere bewoners gingen aan de slag met veel praktischere ideeën voor groen en de openbare ruimte.

Om die stap naar uitvoering makkelijker te maken, stelde de gemeente aan het einde van het beraad 10.000 euro beschikbaar waarmee bewoners eerste voorstellen konden uitvoeren.

Terugblikkend zegt Van de Ven: 'Als je bewoners wilt activeren, moet je daar ook iets tegenover zetten. Wie A zegt, moet ook B zeggen.'

De bestaande wijk komt óók de zaal binnen

De kleinschaligheid heeft een keerzijde. Mensen uit één wijk beginnen niet allemaal als onbekenden aan een burgerberaad. Ze kennen elkaar soms al jaren. Er bestaan oude meningsverschillen en informele leiders. Dat werd in Vliedberg duidelijk zichtbaar.

Een lokale politicus en enkele medestanders probeerden het beraad te gebruiken om opnieuw aandacht te krijgen voor een bestaand dossier rond gebiedsontwikkeling. Van der Stoep zag hoe zij nadrukkelijk probeerden hun onderwerp op de agenda te zetten.

Een collega-moderator bleef rustig: 'Het proces lost het wel op.' En dat gebeurde. Andere deelnemers hielden zich met totaal andere onderwerpen bezig en waren weinig gevoelig voor de lobby van een kleine groep. Gaandeweg beseften de deelnemers dat ze meer konden bereiken door aansluiting te vinden bij de rest van het beraad en werd hun houding constructiever. Enkele aanvankelijk kritische deelnemers uit de groep werden na afloop zelfs actief in de initiatievengroep die met de uitvoering verderging.

Toch verbindt Van der Stoep er ook een waarschuwing aan. Kleine gemeenschappen kennen 'onuitgesproken hiërarchieën'. 'In het burgerberaad heeft iedereen één stem. Maar de sociale verhoudingen die buiten de zaal bestaan, kun je niet zomaar uitzetten.'

Juist op wijkniveau vraagt gelijkwaardigheid daarom extra aandacht van procesbegeleiders.

Een verdwenen wijkmusical

Tegelijkertijd werkt die nabijheid ook de andere kant op.

Van de Ven zag hoe inwoners die al tientallen jaren in Vliedberg woonden, in gesprek raakten met mensen die er pas kort woonden. Ze vertelden dan over de jaarlijkse wijkmusical of het wijktheater van vroeger, georganiseerd door bewoners voor bewoners. Over de hoofdstraat die vroeger gezamenlijk met bloemen werd aangekleed.

‘Je zag jongere mensen denken: wauw, dit kan je dus allemaal bereiken als je dingen met elkaar doet.’ Het gesprek over de toekomst bracht zo onverwacht het verleden terug. En daarmee het besef dat een wijk ook een geschiedenis heeft van dingen die bewoners samen voor elkaar kregen.

Volgens Van der Stoep maakt de schaal waarop het beraad plaatsvindt, dit soort sociale verbindingen mogelijk. ‘Een ontmoeting eindigt niet wanneer de bijeenkomst is afgelopen. Je komt deelnemers daarna weer tegen in de winkel, op straat of wanneer je de hond uitlaat.’

Een wijkberaad, zegt hij, kan daardoor ook iets opleveren dat je eigenlijk niet in een lijst voorstellen kunt vangen: een dichter netwerk van relaties.

Na het beraad begon het echte werk

Na het burgerberaad vormde zich een initiatiefgroep van ongeveer twaalf bewoners die de uitvoering van het burgerakkoord wilde aanjagen. Deze groep zou zich later formeel organiseren in wijkcoöperatie De Vliedberg. Rond groen kwam snel activiteit op gang. Andere onderwerpen vroegen een langere adem. En eigenaarschap bleek niet hetzelfde als moeiteloos succes.

‘Het zijn gewoon inwoners die ineens samen verantwoordelijkheid nemen’, zegt Van der Stoep. ‘Er zitten mensen met sterke meningen tussen. Het heeft ook best wel eens geknetterd.’

G1000.nu heeft de initiatievengroep nog enige tijd procesmatig ondersteund. Zelf de opvolging vormgeven vraagt best veel van deelnemers, zeker omdat je het nu moet inpassen in bestaande structuren. Na verloop van tijd zie je dan dat mensen soms afhaken en anderen hun taken overnemen.

Wel bleven nieuwe verbindingen bestaan tussen deelnemers, het bestaande wijkcomité, maatschappelijke organisaties en de gemeente. De opbrengst zat daarmee niet alleen in de vraag hoeveel voorstellen letterlijk zijn uitgevoerd, maar ook in mensen die elkaar voortaan beter wisten te vinden.

‘Nog nooit zo dicht bij inwoners gestaan’

Ook voor Van de Ven zelf liet het beraad iets achter: ‘Je spreekt als ambtenaar natuurlijk inwoners, maar meestal zijn dat de mensen die jou wel weten te vinden. Hier ontmoette ik ineens heel veel verschillende mensen. De afstand tussen het gemeentehuis en de burger voor wie je iedere dag werkt, is voor mij nog nooit zo klein geweest.’

Dat was soms ongemakkelijk. Een bewoner sprak hem tijdens een bijeenkomst stevig aan op alles wat ‘de gemeente’ volgens hem verkeerd had gedaan. Van de Ven legde uit dat hij inderdaad voor de gemeente werkte, maar slechts voor een klein deel van alles wat die organisatie deed. ‘Je zag ineens het inzicht ontstaan: o ja, achter die gemeente zitten dus ook gewoon mensen.’ Ook voor ambtenaren werd de abstracte ‘inwoner’ zo concreter.

Van de Ven werkt inmiddels bij de gemeente Waalwijk opnieuw aan de energietransitie. Zodra daar plannen een wijk ingaan, dient dezelfde vraag zich weer aan: hoe voer je het echte gesprek met bewoners? Zijn ervaring in Vliedberg heeft hem overtuigd van de waarde daarvan, maar ook van de spanning die erbij hoort: ‘Je stelt je als gemeente kwetsbaar op. Dat aandurven vinden ambtelijke organisaties nog steeds spannend.’

Klein betekent niet eenvoudig

Van der Stoep noemt wijkniveau niettemin de bijna ideale schaal voor een burgerberaad.

Niet omdat het gemakkelijker is. Representativiteit organiseren is juist lastiger. Bestaande machtsverhoudingen verdwijnen niet. Lokale spanningen gaan mee naar binnen. En als bewoners verantwoordelijkheid voor de uitvoering nemen, kan ook na afloop begeleiding nodig zijn.

Maar daar staat iets tegenover wat op grotere schaal moeilijker te organiseren is: nabijheid. Een wijkburgerberaad is niet simpelweg een gemeentelijk burgerberaad in het klein. Door de schaal verandert ook het karakter ervan. Het wordt minder een instrument waarmee inwoners de overheid vertellen wat zij moet doen, en meer een plek waar bewoners, professionals en gemeente ontdekken wat zij zelf en met elkaar kunnen doen.

Dat het oorspronkelijke idee waarmee alles begon nog altijd doorwerkt, is daarvan een passende illustratie. Uit het traject ontstond warmtecoöperatie Warm Vliedberg. Die werkt samen met gemeente, woningcorporatie en andere partijen verder aan een aardgasvrije wijk.

Vier jaar na het burgerberaad is dat proces nog niet klaar. Maar het gesprek dat met één bewoner begon, is allang niet meer van hem alleen.

Vliedberg: burgerberaad op wijkniveau

Gemeente

Heusden

Wijk

Vliedberg, Vlijmen

Type burgerberaad

Wijkburgerberaad volgens de G1000-methodiek, georganiseerd door Stichting G1000.nu op uitnodiging van de gemeente.

Thema

Een duurzame en toekomstbestendige wijk.

Vraag aan het burgerberaad

Hoe geven we Vliedberg een duurzame toekomst?

Periode

April – juli 2022

Opzet

Een Burgertop, drie vervolgbijeenkomsten en een afsluitende Burgerraad.

Werving en deelnemers

Van ieder woonadres werd één inwoner van 16 jaar of ouder geloot. Honderd gelote bewoners meldden zich aan; daarnaast 28 vertegenwoordigers van onder meer professionals en overheid. Bij de Burgertop waren 110 deelnemers aanwezig.

Resultaat

Zeven voorstellen met 33 beslispunten. Daarvan werden er 30 aangenomen en opgenomen in het Burgerakkoord Vliedberg.

Uitvoering

De gemeente stelde €10.000 beschikbaar. Na afloop vormden bewoners een initiatievengroep, en organiseerden zich later in de wijkcoöperatie De Vliedberg. Uit het energie-initiatief ontstond later warmtecoöperatie Warm Vliedberg.

Vijf lessen uit Vliedberg

1. Laat de deelnemers mede bepalen waar het over gaat. De gemeente begon vanuit duurzame energie, maar verbreedde de vraag. Daardoor kwamen ook andere, onverwachte prioriteiten naar boven.
2. Benut de korte afstand tussen praten en doen. Op wijkniveau zijn vraagstukken concreet. Richt daar je proces en opvolging op in: met nadruk op, en ruimte voor, oplossingen waarmee bewoners zelf aan de slag kunnen.
3. Wees ontspannen over representativiteit. Stel alles in het werk om een diverse groep te krijgen en vertrouw erop dat de deelnemers ook oog hebben voor de perspectieven van medebewoners die niet in groten getale in de zaal zitten.
4. Houd rekening met bestaande verhoudingen. Informele leiders, oude spanningen en actieve bewoners komen mee de zaal in. Goede procesbegeleiding is nodig om alle deelnemers een gelijkwaardige stem te geven.
5. Vergeet de fase na het beraad niet. Een uitvoeringsbudget en een initiatiefgroep helpen, maar bewoners kunnen ook daarna ondersteuning nodig hebben om de energie en samenwerking vast te houden.

Fotograaf: Sandra Peerenboom © gemeente 's-Hertogenbosch

Hoofdstuk 6

Zelfgeorganiseerd burgerberaad 's-Hertogenbosch

Wat gebeurt er als je als gemeente een burgerberaad grotendeels zelf organiseert? In 's-Hertogenbosch was de aanleiding aanvankelijk vooral praktisch: het moest goedkoper. Maar gaandeweg gebeurde er ook iets bijzonders. Niet alleen de deelnemers, ook de ambtenaren veranderden door het beraad. Ze kwamen dichterbij de inwoners, keken anders naar hun eigen werk en werden ambassadeurs voor een andere manier van werken. 'Dit is keihard organisatieontwikkeling.'

'De aanleiding was gewoon: geld.' Programmamanager Guido Jochems draait er niet omheen. Dat 's-Hertogenbosch besloot zijn tweede burgerberaad grotendeels zelf te organiseren, kwam in eerste instantie voort uit financiële noodzaak.

De gemeente had al ervaring met een eerder burgerberaad. Dat kostte ongeveer 250.000 euro. Voor het tweede beraad gaf de gemeenteraad opdracht om een afgeslankte variant te organiseren voor ongeveer de helft van dat bedrag: 125.000 euro, exclusief ambtelijke inzet. Veel minder ruimte voor externe inhuur dus.

'We hebben eigenlijk van de nood een deugd gemaakt', zegt Jochems. Met de lessen van het eerste beraad nog vers in het geheugen besloot de gemeente veel meer zelf te doen. Achteraf bleek dat veel meer dan een bezuiniging.

De stille stemmen aan tafel

Het burgerberaad, dat startte in 2025 en waarvan de resultaten in 2026 bekend werden,

"Dit is waarvoor ik bij de overheid ben gaan werken"

maakte deel uit van *Samen maken we Den Bosch* – een programma waarmee de gemeente de samenwerking met inwoners anders wil vormgeven. Niet werken vóór inwoners, maar veel meer mét hen.

Het onderwerp van het beraad sloot daar rechtstreeks op aan. Deelnemers gingen met elkaar in gesprek over de vraag hoe gemeente, inwoners en organisaties beter kunnen samenwerken. Daarbij wilde Den Bosch nadrukkelijk verder komen dan de gebruikelijke participatiebijeenkomsten.

'Als ik naar van die inspraakavonden kom, ken ik altijd wel twee derde van de zaal', zei wethouder Pieter Paul Slikker vaak. Het beraad moest juist ook de 'stillere stemmen' bereiken. Dat lukte door een groep samen te brengen die een afspiegeling vormde van de Bossche samenleving. Uiteindelijk namen 78 inwoners deel.

Voor projectleider Sheila Driessen was het contact dat vervolgens ontstond minstens zo belangrijk als het uiteindelijke resultaat. 'Bouw je de relatie, dan krijg je de prestatie', zegt ze. Wederkerigheid en gelijkwaardigheid leveren volgens haar effecten op die vooraf nauwelijks te plannen zijn.

Een deelnemer vertelde bijvoorbeeld dat ze eigenlijk niet vanwege de centrale vraag had meegedaan. Ze wilde weer onder de mensen komen. Via het burgerberaad kwam ze uiteindelijk aan een baan en hervond ze haar zelfvertrouwen. Een andere deelnemer kreeg juist meer begrip voor de gemeente, doordat ze van dichtbij zag hoeveel werk ambtenaren verzetten.

Het burgerberaad als spiegel

Ook de ambtenaren kregen een inkijkje in een wereld die achter het bureau gemakkelijk uit beeld raakt.

Jochems herinnert zich een gesprek tussen een inwoner en een gemeentelijke medewerker die zich met parkeren bezighield. De ambtenaar legde uit hoe het parkeerbeleid in elkaar zat en vertelde de inwoner dat die het beleid ook zelf kon nalezen. Maar tijdens het gesprek zag Jochems langzaam iets gebeuren. De medewerker realiseerde zich dat je er als gemeente wel vanuit kunt gaan dat inwoners beleid kennen en weten te vinden, maar dat de werkelijkheid anders is.

Misschien, was de impliciete conclusie, moet je soms zelf naar buiten in plaats van erop vertrouwen dat het beleid vanachter de computer zijn werk doet. Precies zulke momenten maakten het burgerberaad volgens Jochems waardevol.

Je kunt medewerkers in een training vertellen dat ze 'van buiten naar binnen' moeten werken. Je kunt een toolkit maken of een bureau inhuren voor een verandertraject. Maar in een burgerberaad gebeurt het in het echt.

Jochems: 'Dit burgerberaad was voor mij ook hardcore organisatieontwikkeling.'

Rechtstreeks contact

De gemeente organiseerde het burgerberaad dus grotendeels zelf en dat betekende dat ambtenaren uit allerlei delen van de organisatie meededen. Als projectmedewerker of gespreksbegeleider, vanuit communicatie of onderzoek, of als inhoudelijk expert tijdens een bijeenkomst. Sommigen meldden zich na een oproep op intranet omdat ze eenvoudigweg graag wilden bijdragen.

En juist doordat de gemeente het burgerberaad niet grotendeels buiten de deur had gezet, beleefden zij zelf wat er aan die tafels gebeurde. Jochems zag medewerkers op een vrije zaterdagochtend om acht uur binnenkomen en 'lopen te stralen'. Mensen die trots waren dat hún gemeente dit deed en dat enthousiasme daarna weer meenamen de organisatie in. Het raakte aan iets fundamenteels dan het uitvoeren van een participatieproject.

Ambtenaren kwamen rechtstreeks in gesprek met de mensen voor wie ze hun werk uiteindelijk doen. Niet via een beleidsnotitie, enquête of samenvatting, maar van mens tot mens. Ze moesten luisteren, uitleggen, hun aannames ter discussie stellen en soms erkennen dat iets wat binnen het gemeentehuis logisch klinkt, daarbuiten helemaal niet zo logisch blijkt.

Volgens Jochems raakte dat medewerkers op allerlei niveaus en afdelingen. In de wandelgangen hoorde hij: *Hiervoor ben ik bij de overheid gaan werken.*

Eerst dezelfde taal leren spreken

Het organiseren vroeg ondertussen wel iets van die ambtenaren. Projectleider Driessen merkte bijvoorbeeld hoe gemakkelijk de gemeente verviel in jargon. Woorden en termen die binnen het gemeentehuis vanzelfsprekend zijn, bleken voor deelnemers nauwelijks betekenis te hebben.

Neem het begrip 'participatie'. Deelnemers raakten ervan in de war. Moest dat niet gewoon 'samenwerken' zijn? Het team bleef uitleg en teksten aanpassen. Een wijkmanager werd ingeroepen om een ingewikkeld begrip uit te leggen met herkenbare voorbeelden rond FC Den Bosch, supporters en frikandellen.

Maar de taalbarrière bestond niet alleen tussen gemeente en inwoners. Ook medewerkers uit verschillende gemeentelijke afdelingen bleken hun eigen vaktaal en cultuur te hebben. Juist doordat zij samen verantwoordelijk waren voor hetzelfde burgerberaad, moesten ook zij elkaar beter leren verstaan.

Die les werkte na afloop door. De resultaten van het beraad werden vertaald naar een participatievisie. Deelnemers – de zogenoemde 'waarmakers' – keken en schreven mee. Als zij iets niet begrepen of niet herkenden, moest de gemeente opnieuw naar haar formuleringen kijken. Zelfs bij het schrijven van de daaropvolgende verordening klinkt die ervaring volgens Jochems nog door.

Zelf doen is niet alles zelf doen

Maar wat betekende het 'zelf organiseren' nu precies voor de ambtelijke organisatie? In ieder geval niet dat de gemeente álles naar zich toetrok. Een onafhankelijke voorzitter en secretaris bleven belangrijk. Ook hield de gemeente externe deskundigheid aan boord. Jochems noemt de adviseur van Bureau Burgerberaad het 'geweten' van het proces.

Dat geweten was soms hard nodig. Want wie zelf organiseert, kan ongemerkt ook gaan sturen. Zeker onder tijdsdruk ligt de verleiding op de loer om toe te werken naar een eindproduct waar de gemeente iets mee kan. Dat gebeurde bijvoorbeeld toen deelnemers uitgebreid begonnen te praten over onderwerpen als wonen, parkeren en veiligheid. Het beraad ging eigenlijk over de manier waarop inwoners, organisaties en gemeente samenwerken. Maar de deelnemers hadden óók allerlei concrete ideeën over beleid.

Het projectteam worstelde daarmee. Moesten de deelnemers strakker naar de oorspronkelijke vraag worden teruggedleid? De externe adviseur hielp om juist niet vanuit die gemeentelijke behoefte in te grijpen. De ideeën van de deelnemers waren nu eenmaal ontstaan. Doe daar recht aan, was de boodschap. Uiteindelijk konden ze als een 'toegift' aan de gemeenteraad worden meegegeven.

Voor Driessen is de les duidelijk: een externe adviseur zou ze ook bij een volgend intern georganiseerd burgerberaad altijd aanbevelen. Zelf organiseren betekent dus niet dat onafhankelijkheid minder belangrijk wordt. Misschien juist het tegenovergestelde: hoe dichter de gemeente op het proces zit, hoe belangrijker een externe expert die af en toe een spiegel voorhoudt.

Iedereen belt die tachtig deelnemers

Voor het beraad waren nodig: projectleiding, ondersteuning, communicatie, procesbegeleiding en medewerkers van onderzoek en statistiek. Die laatsten speelden een belangrijke rol bij de loting en de enquêtes. Daarnaast werden inhoudelijke experts uit de organisatie betrokken en was er een adviesgroep met interne en externe partners.

Maar minstens zo belangrijk als de functies, waren volgens Driessen de competenties van de mensen in het team. Daadkracht. Intrinsieke motivatie. Flexibiliteit. Improvisatievermogen. Vooral: niet te strak vasthouden aan je eigen rol. Dus, als er tachtig deelnemers moesten worden gebeld, dan belde je met het hele team tachtig deelnemers. Ook als dat officieel niet in je functieomschrijving stond.

Voor zo'n manier van werken is ook rugdekking nodig. De wethouder gaf het team volgens Jochems nadrukkelijk ruimte om te handelen en maakte duidelijk dat hij de politieke verantwoordelijkheid zou dragen als het spannend werd. Ook hoog in de ambtelijke organisatie was steun georganiseerd.

Dat gaf medewerkers ruimte om beslissingen te nemen, fouten te riskeren en buiten de gebaande paden oplossingen te zoeken.

De prijs van zelf doen

'We zijn met z'n allen in een trein gestapt die echt keihard vooruitging. Het was soms echt spannend', zegt Driessen.

Rollen en taken moesten soms onderweg nog worden uitgezocht. Er werd 's avonds gewerkt, in weekenden en soms tot twaalf of één uur 's nachts. Niet omdat dat volgens Driessen bij een burgerberaad hoort, maar omdat de capaciteit en planning te krap waren.

Belangrijkste waarschuwing vanuit Den Bosch: verwar minder externe inhuur niet met minder werk.

Projectleiding, ondersteuning en communicatie moeten volgens Driessen minimaal vooraf voldoende uren krijgen. En tussen de bijeenkomsten moet genoeg tijd zitten om te verwerken wat deelnemers hebben ingebracht en om de volgende bijeenkomst goed voor te bereiden. Daar bleek Den Bosch te ver te zijn gegaan in het willen 'afslanken'.

Het beraad werd in vier bijeenkomsten uitgevoerd, terwijl de methodiek eigenlijk om vijf sessies vraagt. Daardoor moest hetzelfde proces in minder tijd worden gerealiseerd. Zowel deelnemers als medewerkers moesten tussendoor extra werk verzetten. Achteraf zouden Driessen en Jochems dat niet opnieuw zo doen. 'Je kunt een doorwrochte methodiek waar echt goed over nagedacht is niet inkrimpen en proberen dat met minder mensen sneller te doen', zegt Jochems.

Kostbaar, in twee betekenissen

Zouden ze andere gemeenten dan aanraden een burgerberaad zelf te organiseren?

Ja, maar niet lichtzinnig. Driessen zou opnieuw kiezen voor een grotendeels interne aanpak, mits er voldoende mensen zijn die het kunnen én willen doen. De kennis en ervaring die je ermee binnen de organisatie houdt, vindt ze enorm waardevol. Dat krijg je niet als je het beraad uitbesteedt.

Ook Jochems is enthousiast. Maar hij gebruikt bewust het woord 'kostbaar'. Een burgerberaad kost geld. Het kost heel veel menskracht, aandacht en tijd. Maar het kan ook kostbaar zijn in de andere betekenis van het woord.

Omdat inwoners ervaren dat hun stem ertoe doet. Mensen die normaal nooit met elkaar zouden praten, elkaar leren begrijpen. Beleidstaal opeens gewone mensentaal moet worden. En omdat ambtenaren niet tijdens een cursus horen dat ze dichterbij de samenleving moeten staan, maar zelf ervaren wat dat betekent.

Dat laatste is mogelijk de meest bijzondere opbrengst van de Bossche aanpak. Door het burgerberaad grotendeels zelf te organiseren, bouwde de gemeente niet alleen kennis op over hoe je zo'n beraad uitvoert. Ze creëerde ook een groep medewerkers die heeft gevoeld wat er gebeurt als je inwoners werkelijk ruimte geeft. Daarmee ontstonden ambassadeurs voor een andere manier van werken.

Begin aan het einde

Nog één belangrijk inzicht: Begin niet aan een burgerberaad voordat je hebt nagedacht over wat er daarna gebeurt. Jochems noemt het principe – met een knipoog naar Stephen Covey – *Begin with the end in mind*. Vooraf moet duidelijk zijn hoe aanbevelingen kunnen worden opgevolgd, wie daarvoor verantwoordelijkheid draagt en welke capaciteit beschikbaar is.

Want een burgerberaad kan nog zo zorgvuldig zijn georganiseerd en deelnemers en ambtenaren kunnen nog zo enthousiast naar huis gaan: als inwoners vervolgens niet terugzien wat er met hun werk gebeurt, verdampt die energie. Daarom is Jochems zelfs terughoudend over snel een volgend burgerberaad organiseren. Eerst moet de gemeente laten zien wat zij met de eerdere beraden doet.

Fotograaf: Sandra Peerenboom © gemeente 's-Hertogenbosch

's-Hertogenbosch: als de gemeente het burgerberaad zelf organiseert

Gemeente

's-Hertogenbosch

Type burgerberaad

Regulier burgerberaad, grotendeels in eigen beheer georganiseerd. Een onafhankelijke voorzitter en secretaris en een externe adviseur bewaakten het proces,

Thema

Participatie: hoe inwoners, gemeente en organisaties beter kunnen samenwerken.

Periode

Maart 2025–maart 2026: van de eerste uitnodigingen tot de vaststelling van de participatievisie.

Vraag aan het burgerberaad

Meedenken, meedoen of meebeslissen? Hoe wil jij, inwoner van 's-Hertogenbosch, betrokken zijn bij en samenwerken aan onderwerpen in onze gemeente?²

Uitnodigingen

10.000 inwoners van 16 jaar en ouder.

Aanmeldingen

Ongeveer 500.

Ingelote deelnemers

115

Deelname

97 deelnemers bij de start; 72 bij de laatste bijeenkomst.

Bijeenkomsten

Vier beraadsdagen — drie zaterdag en één donderdagavond — aangevuld met een zomerprogramma van 25 activiteiten en werkbezoeken.

Begroting en realisatie

Begroot: €125.000. Gerealiseerd: €97.138, exclusief ambtelijke uren.

Uitkomst

Een eindrapport met 24 adviezen, geordend rond acht algemene aanbevelingen. Die vormden de basis voor de participatievisie *Samen maken we 's-Hertogenbosch*, die het college op 10 maart 2026 vaststelde.

Vijf lessen uit 's-Hertogenbosch

1. Zoek rechtstreeks contact met inwoners. Pas in echte gesprekken merk je welke aannames vanachter het bureau niet kloppen. Dat contact kan meer veranderen dan een training of beleidsnotitie.
2. Spreek begrijpelijke taal. Gemeentelijk jargon is voor inwoners vaak onduidelijk. Laat hen daarom meelesen en gebruik hun onbegrip om beleid en communicatie te verbeteren.
3. Organiseer onafhankelijke tegenspraak. Wie een proces zelf organiseert, kan ongemerkt gaan sturen. Een externe adviseur of onafhankelijke voorzitter houdt de gemeente scherp.
4. Bied ruimte én voldoende capaciteit. Gemotiveerde medewerkers kunnen veel, mits zij rugdekking, tijd en mensen krijgen. Minder externe inhuur betekent niet dat er minder werk is.
5. Regel vooraf wat er na afloop gebeurt. Maak vóór de start duidelijk wie aanbevelingen oppakt en met welke capaciteit. Zonder zichtbare opvolging verdampen energie en vertrouwen

² De vraag werd tijdens het beraad aangepast. Aanvankelijk lag de nadruk vooral op de onderwerpen en momenten waarop inwoners wilden meepraten of meebeslissen.

© gemeente Amersfoort

Hoofdstuk 7

Permanente burgerraad Amersfoort

Amersfoort begon met een grote ambitie. Niet één burgerberaad, maar uiteindelijk een permanente burgerraad die naast de gemeenteraad een vaste plek zou krijgen in de lokale democratie: een blijvende democratische voorziening waarin gelote inwoners niet alleen advies uitbrengen over maatschappelijke vraagstukken, maar ook steeds meer verantwoordelijkheid krijgen voor het organiseren en bewaken van nieuwe burgerberaden. In drie opeenvolgende burgerberaden wil Amersfoort ervaring opdoen, om daarna te beslissen over verduurzaming van dit democratisch instrument.

De ambitie kwam niet uit de lucht vallen. Al jaren experimenteert Amersfoort met nieuwe vormen van participatie. De stad geldt hierin als een voorloper. De gedachte achter een permanente burgerraad past daar naadloos in: niet ter vervanging van de representatieve democratie, maar als aanvulling daarop. Een manier om ingewikkelde maatschappelijke vraagstukken te vernijken met de kennis, ervaring en afwegingen van een gelote groep inwoners.

Na de eerste editie werd echter duidelijk dat Amersfoort zich enigszins had verkeken op de complexiteit van de opgave. Niet omdat het burgerberaad zelf niet werkte. Integendeel. Maar omdat bleek dat toewerken naar een permanente burgerraad veel meer vraagt dan het organiseren van een goed beraad. Vrijwel ieder onderdeel van het oorspronkelijke ontwerp riep nieuwe vragen op. Hoeveel verantwoordelijkheid kun je al bij inwoners leggen? Welke rol houdt de gemeenteraad? Wanneer moet een vakwethouder aanhaken? Hoe organiseer je eigenaarschap zonder het politieke draagvlak te verliezen?

Daardoor werd de pilot meer dan een experiment met een nieuw democratisch instrument. Het werd ook een leerproces over de vraag hoe zo'n instrument duurzaam onderdeel kan worden van het lokale bestuur.

‘Dat is eigenlijk nooit af’, zegt bestuursadviseur Anne Arendsen, die binnen de gemeente bestuurlijke vernieuwing begeleidt. ‘We zoeken voortdurend naar de goede verhouding in het samenspel tussen stad, bestuur, raad en organisatie.’

Toenmalig wethouder Ben van Koningsveld³, verantwoordelijk voor onder meer bestuurlijke vernieuwing, ziet het net zo: ‘We zijn de gereedschapskist van de democratie aan het uitbreiden. Maar ook zo'n nieuw instrument moet je eerst leren gebruiken.’

Ambitie van onderop

Opvallend genoeg begon de zoektocht niet in het stadhuis, maar in de stad. Een groep inwoners werkte een voorstel uit voor een permanente burgerraad, liet zich inspireren door voorbeelden uit binnen- en buitenland en wist het onderwerp uiteindelijk op de politieke agenda te krijgen. Toen het initiatief vervolgens werd opgenomen in het coalitieakkoord van het vorige college, werd het niet langer alleen een bewonersidee, maar een gezamenlijke opgave van inwoners, gemeenteraad en college.

Voor de opzet keek Amersfoort nadrukkelijk naar het Eupen-model. In de Duitstalige Gemeenschap van België, waar het model werd ontworpen, bestaat sinds 2019 een permanente burgerraad die nieuwe burgerberaden voorbereidt en begeleidt. Ook Bureau Burgerberaad dacht mee over de inrichting van de Amersfoortse pilot en leverde via de evaluatiecommissie een bijdrage aan de verdere ontwikkeling.

Het oorspronkelijke ontwerp was ambitieus. In drie jaar zouden drie burgerberaden worden georganiseerd. Tegelijkertijd zou de verantwoordelijkheid voor het proces steeds verder verschuiven van gemeente naar inwoners. Uiteindelijk moest een proceduregroep, waarin oud-deelnemers aan eerdere burgerberaden een centrale rol spelen, zelfstandig nieuwe burgerberaden kunnen voorbereiden en begeleiden. De gemeente zou vooral nog faciliteren.

Dat past volgens Van Koningsveld bij de ontwikkeling die hij in de samenleving ziet. Inwoners zijn mondiger geworden, beschikken over meer kennis en informatie en willen vaker meedenken over de keuzes die hun leefomgeving raken. Dat vraagt volgens hem om nieuwe vormen die de bestaande democratie kunnen versterken.

Arendsen ziet dezelfde ontwikkeling binnen de gemeentelijke organisatie. Steeds vaker begint beleid niet meer met een plan van de gemeente, maar met de vraag wat er in de stad leeft. Toch blijkt juist die omslag lastig. ‘Wij zijn gewend vanuit de inhoud te denken’, zegt ze. ‘Terwijl dit eigenlijk begint met de relatie voorop stellen en luisteren.’

De eerste werkelijkheidstoets

Zoals vaak bleek de praktijk weerbarstiger dan het ontwerp. Het eerste burgerberaad kreeg een relatief overzichtelijk onderwerp mee: hoe kan Amersfoort de hoeveelheid huishoudelijk afval verminderen? Toch leverde juist dit traject lessen op die veel verder reikten dan afvalbeleid alleen.

Een van de belangrijkste ging over de vraagstelling. Naast de hoofdvraag bevatte die ook een mogelijke oplossingsrichting: welke rol kan een prijsprikkel daarbij spelen? Achteraf bleek dat minder gelukkig. Sommige deelnemers vroegen zich af hoeveel ruimte zij werkelijk hadden om met eigen oplossingen te komen. Was de richting misschien al bepaald?

Volgens Arendsen was dat een belangrijke les. Een burgerberaad vraagt om een open vraag. Zodra deelnemers vermoeden dat er politiek- bestuurlijk al een voorkeur leeft, ontstaat twijfel over de onafhankelijkheid van het proces.

³ Het interview met bestuursadviseur Anne Arendsen en wethouder Ben van Koningsveld vond plaats in het voorjaar van 2026, tijdens de vorming van een nieuw college van B&W. Inmiddels heeft een collegewissel plaatsgevonden en heeft sinds 8 juli 2026 wethouder Thom Kraanen bestuurlijke vernieuwing in zijn portefeuille.

"Je moet jezelf durven bij te stellen"

Ook op bestuurlijk niveau kwamen onverwachte inzichten boven. Van Koningsveld vertelt dat de oorspronkelijke procedure nauwelijks aandacht besteedde aan de rol van de inhoudelijk verantwoordelijke wethouder. Pas tijdens het eerste traject werd duidelijk hoe belangrijk diens betrokkenheid eigenlijk is. De adviezen van een burgerberaad landen uiteindelijk immers bij de bestuurder die verantwoordelijk is voor het onderwerp. Als die zich voldoende betrokken voelt bij het proces, wordt de kans groter dat de aanbevelingen daadwerkelijk hun weg vinden naar beleid.

Het lijken praktische details, maar juist die bepalen uiteindelijk of een burgerberaad meer wordt dan een eenmalig experiment. Gaandeweg ontdekten Van Koningsveld en Arendsen dat institutionele vernieuwing niet alleen draait om het ontwerpen van nieuwe democratische vormen, maar net zo goed om het zorgvuldig verbinden daarvan met bestaande bestuurlijke verhoudingen.

Minder snel, niet minder ambitieus

Dat inzicht leidde ook tot een belangrijke koerswijziging.

In de oorspronkelijke opzet zouden inwoners vanaf de tweede editie steeds meer invloed krijgen op de keuze van onderwerpen en de inrichting van nieuwe burgerberaden. Die ambitie bleef bestaan, maar het tempo werd aangepast.

Onderwerpen komen nog steeds uit de stad. Inwoners kunnen thema's aandragen die volgens hen om een burgerberaad vragen. Vervolgens bekijkt de organisatie welke onderwerpen juridisch en bestuurlijk geschikt zijn en welke niet samenvallen met lopende besluitvorming. Daarna spreekt de gemeenteraad zich uit over de richting, waarna de proceduregroep (de stuurgroep die toezicht houdt op het proces en de opzet van de gelote burgerraad) de vraagstelling en de kaders voorbereidt.

Op papier lijkt dat misschien een kleine aanpassing. In werkelijkheid markeert zij een belangrijk inzicht.

Waar het oorspronkelijke ontwerp uitging van een vrij snelle verschuiving naar een meer prominente rol voor inwoners, kiest Amersfoort nu bewust voor kleinere stappen. Niet omdat de ambitie is verdwenen, maar omdat de gemeente zich ervan bewust is dat niet alleen inwoners, maar ook gemeenteraad, college en ambtelijke organisatie, tijd nodig hebben om hun nieuwe rol te vinden.

De pilot veranderde daarmee langzaam van karakter. Aanvankelijk vooral bedoeld als routekaart naar een permanente burgerraad, werd hij steeds meer een gezamenlijk leerproces. Niet de vraag of inwoners meer verantwoordelijkheid kunnen krijgen stond nog centraal, maar wanneer en onder welke voorwaarden dat verstandig is.

Juist dat leerproces komt misschien wel het duidelijkst tot uiting in een orgaan waar de meeste inwoners nooit van zullen hebben gehoord, maar dat voor de toekomst van de permanente burgerraad van doorslaggevend belang is: de proceduregroep.

Waar de democratie zichzelf opnieuw uitvindt

Wie zoekt naar de meest vernieuwende stap in Amersfoort, komt niet direct uit bij het burgerberaad zelf, maar bij de proceduregroep.

De gedachte achter deze stuurgroep is eenvoudig. Een burgerberaad hoeft niet iedere keer opnieuw door de gemeente te worden ontworpen. Uiteindelijk zouden inwoners zelf steeds

meer verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de manier waarop nieuwe burgerberaden tot stand komen: welke onderwerpen zich ervoor lenen, hoe de loting wordt georganiseerd, hoe het proces verloopt en welke lessen uit eerdere burgerberaden worden meegenomen.

Die gedachte is rechtstreeks geïnspireerd op het model uit Eupen. Ook Amersfoort wil uiteindelijk naar een situatie waarin oud-deelnemers aan burgerberaden een blijvende rol spelen in het bewaken en doorontwikkelen van het systeem. Daarom bestaat de proceduregroep nu uit twee raadsleden, twee wethouders en twee initiatiefnemers uit de stad. Op termijn moeten oud-deelnemers daarin steeds meer plaatsen innemen, totdat inwoners het proces grotendeels zelf dragen.

Maar juist hier bleek hoe groot de stap eigenlijk is.

De eerste maanden gingen de gesprekken zelden alleen over de voorbereiding van een volgend burgerberaad. Ze gingen minstens zo vaak over de manier waarop de groep zelf moest functioneren. Wie bereidt de agenda voor? Wie bewaakt de voortgang? Wie is opdrachtgever van de projectleider? En misschien nog belangrijker: vanuit welke rol kijk je eigenlijk naar hetzelfde vraagstuk?

Volgens Arendsen is dat onvermijdelijk. Raadsleden kijken vanuit hun verantwoordelijkheid voor de democratische besluitvorming. Wethouders vanuit bestuurlijke uitvoerbaarheid. De initiatiefnemers bewaken juist de oorspronkelijke ambitie om inwoners uiteindelijk zoveel mogelijk eigenaarschap te geven. 'Iedereen kijkt door zijn eigen bril', zegt zij. Juist daardoor kosten ogenschijnlijk eenvoudige besluiten soms onverwacht veel tijd.

Het kan goed dat juist die kleine groep het scherpst laat zien waar Amersfoort werkelijk mee bezig is. Niet met het kopiëren van een bestaand model, maar met het zoeken naar een nieuwe balans tussen representatieve en participatieve democratie. In het klein komen daar dezelfde vragen langs die ook de rest van de pilot kenmerken: wie beslist, wie bereidt voor, wie is verantwoordelijk en hoeveel ruimte geef je inwoners?

Dat zoeken verliep niet zonder haperingen. De eerste evaluatie maakte duidelijk dat de proceduregroep zelf ook onderwerp van ontwikkeling moest worden. Het vergaderritme lag te laag. Rollen waren onvoldoende uitgewerkt. Veel praktische taken kwamen vanzelf bij de projectleider terecht.

Inmiddels vergadert de groep iedere vier weken, zijn verantwoordelijkheden verdeeld en is duidelijker wie waarvoor verantwoordelijk is. De proceduregroep werd daarmee zelf expliciet onderdeel van de evaluatie – iets wat in de oorspronkelijke opzet nog niet was voorzien.

Lerende overheid

De grootste verrassing van de Amersfoortse pilot lijken te zijn dat de belangrijkste lessen niet zijn geleend tijdens het burgerberaad zelf, maar eromheen.

Zo bleek dat een vakwethouder vanaf het begin betrokken moet zijn om adviezen goed te laten landen. Dat een open vraag belangrijker is dan een slimme vraag. Dat een proceduregroep alleen kan functioneren wanneer rollen helder zijn. En dat democratische vernieuwing niet alleen vraagt om enthousiaste inwoners, maar ook om bestuurders en ambtenaren die bereid zijn hun eigen werkwijze aan te passen.

Zo veranderde ook de manier waarop Amersfoort naar de pilot kijkt.

Waar aanvankelijk vooral werd toegewerkt naar een vooraf bedacht eindbeeld, staat nu het leerproces centraal. Van Koningsveld verwoordt dat bijna terloops wanneer hij zegt dat hij liever eerst de tweede editie goed uitvoert dan dat hij alweer vooruitloopt op de derde. Achter die nuchtere opmerking gaat een wezenlijke koerswijziging schuil. De ambitie blijft overeind, maar de route ernaartoe wordt niet langer bepaald door een blauwdruk, maar door de lessen uit de praktijk.

Dat vraagt soms ook bestuurlijke terughoudendheid.

Aanvankelijk was het idee om verantwoordelijkheden relatief snel over te dragen aan inwoners. Inmiddels kiest Amersfoort ervoor dat geleidelijker te doen. Niet omdat de gemeente terugschrikt voor de oorspronkelijke ambitie, maar omdat zij ontdekte dat ook de bestaande democratische instituties tijd nodig hebben om mee te bewegen. Gemeenteraad, college en organisatie moeten zich immers net zo goed verhouden tot een nieuw democratisch instrument als de inwoners die eraan deelnemen.

Dat maakt de Amersfoortse pilot misschien minder spectaculair dan het oorspronkelijke ontwerp deed vermoeden. Maar tegelijkertijd maakt juist die bijstelling het experiment geloofwaardig. Democratische vernieuwing blijkt geen kwestie van een ideaal invoeren, maar van een bestuurlijk systeem dat zichzelf al doende leert aanpassen.

Jezelf durven bij te stellen

Na één burgerberaad is de balans daarom dubbel.

Aan de ene kant ziet Amersfoort bevestigd dat een gelote groep inwoners uitstekend in staat is om zich zorgvuldig over een complex maatschappelijk vraagstuk te buigen. De aanbevelingen over afval waren volgens Van Koningsveld vaak genuanceerder dan het publieke debat deed vermoeden en hadden op onderdelen zelfs invloed op de politieke afwegingen die daarna volgden.

Aan de andere kant heeft de eerste editie veel geleerd over de voorwaarden waaronder een burgerberaad kan uitgroeien tot een blijvend democratisch instrument. Dat vraagt om duidelijke rollen, bestuurlijk eigenaarschap, een goed functionerende proceduregroep, een lerende organisatie en vooral om tijd.

Democratische vernieuwing laat zich niet plannen zoals een organisatieverandering. Ze ontwikkelt zich al doende. Juist daarom heeft de gemeente haar oorspronkelijke routekaart losser in de hand genomen. Minder gestuurd door een vooraf bedacht eindbeeld, meer door wat de praktijk onderweg leert.

Of Amersfoort uiteindelijk daadwerkelijk uitkomt bij een permanente burgerraad, durven Arendsen en Van Koningsveld niet te voorspellen. Na één burgerberaad is vooral duidelijk hoeveel voorwaarden eerst op orde moeten zijn voordat inwoners zo'n grote verantwoordelijkheid werkelijk kunnen dragen – en misschien nog wel meer: voordat bestuur en politiek die verantwoordelijkheid ook durven loslaten.

Amersfoort: experimenterend onderweg naar een permanente burgerraad

Gemeente
Amersfoort

Pilotperiode
2025–2027

Doel
In drie opeenvolgende burgerberaden onderzoeken of een permanente burgerraad een blijvende plaats kan krijgen naast de representatieve democratie.

Initiatief
Ontstaan vanuit een burgerinitiatief en vervolgens opgenomen in het coalitieakkoord.

Inspiratie
Het model van de permanente burgerraad in Eupen (België), met ondersteuning van Bureau Burgerberaad.

Eerste burgerberaad
Onderwerp: hoe kan Amersfoort de hoeveelheid huishoudelijk afval verminderen?

Bijzonder kenmerk
Een proceduregroep met raadsleden, wethouders en initiatiefnemers ontwikkelt het proces tussen de burgerberaden door. Op termijn is het de bedoeling dat oud-deelnemers aan burgerberaden daarin een steeds grotere rol krijgen.

Vijf lessen uit Amersfoort

1. Bouw niet alleen een burgerberaad, maar ook de organisatie eromheen. De grootste vernieuwing zat uiteindelijk niet in het beraad zelf, maar in de manier waarop het proces wordt georganiseerd en doorontwikkeld.
2. Formuleer een echt open vraag. Een vraag waarin al een mogelijke oplossing besloten ligt, kan afbreuk doen aan het gevoel van eigenaarschap bij deelnemers.
3. Zorg voor bestuurlijke betrokkenheid. Betrek de vakwethouder en de gemeenteraad vanaf het begin, zodat adviezen ook daadwerkelijk kunnen landen.
4. Geef institutionele vernieuwing de tijd. Een permanente burgerraad ontstaat niet door een blauwdruk uit te voeren, maar door stap voor stap samen te leren en bij te sturen.
5. Evalueer niet alleen het burgerberaad, maar ook het systeem eromheen. Rolverdeling, samenwerking en de werking van de proceduregroep verdienen evenveel aandacht als de inhoudelijke adviezen.

Colofon

Deze inspiratiegids is samengesteld door Bureau EMMA in samenwerking met Bureau Burgerberaad in opdracht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Hoofdstuk 1 en 2 zijn samengesteld en geschreven door:

- Charley Fiedeldij Dop (Bureau Burgerberaad)
- Nina Breedveld (bureau EMMA)
- Tess Schijvenaars (bureau EMMA)

Hoofdstuk 3 t/m 7 zijn geschreven door:

- Eduard van Holst Pellekaan (bureau EMMA)

Met dank aan:

- Gemeente Deventer
- Gemeente Tilburg
- Gemeente Heusden
- Gemeente 's-Hertogenbosch
- Gemeente Amersfoort
- Stichting G1000.nu

Ontwerp:

Good Creative Company